

คู่มือการถ่ายทอดเทคโนโลยีโครงการส่งเสริมสินค้าเกษตรปลอดภัย ปี๒๕๕๕

การผลิตพืชผักปลอดภัย

ประเทศไทยในแต่ละปี มีพื้นที่ปลูกผักในระหว่าง ๒.๕-๓ ล้านไร่ ผลผลิตรวม ๓-๓.๕ ล้านตัน ผลผลิตส่วนใหญ่ใช้เพื่อการบริโภคภายในประเทศ และปัญหาของการผลิตพืชผักที่สำคัญก็คือ การตรวจพบปริมาณสารพิษตกค้างอยู่ในผลผลิตเกินค่ามาตรฐานความปลอดภัยที่กำหนด และผลผลิตปนเปื้อนจุลินทรีย์ เพื่อให้คนไทยมีผักที่สะอาดและปลอดภัยบริโภคในชีวิตประจำวัน ปัญหานี้จึงต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ การผลิตผักให้ปลอดภัย จะต้องมีการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ผสมผสานกันอย่างเหมาะสม ทั้งทางด้านพันธุ์พืช การสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดินที่จะใช้ในการปลูกผัก การเกษตรกรรม การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การเก็บเกี่ยว การดูแลรักษาคุณภาพหลังการเก็บเกี่ยวอย่างใกล้ชิด การควบคุมคุณภาพก่อนการบรรจุเพื่อนำออกจำหน่าย รวมทั้งการเลือกใช้ภาชนะสำหรับบรรจุ ตลอดจน การขนส่งและการตลาด ซึ่งเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ต้องนำมาใช้ เพื่อให้ผักมี คุณภาพในด้านความสะอาดและปลอดภัยจากสารป้องกันและกำจัดศัตรูพืชคือ หลักการสำคัญและเป็นหัวใจของการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษ วิธีการผลิตพืชผักปลอดภัยมีการดำเนินการดังนี้

๑. การคัดเลือกพื้นที่ปลูกให้เหมาะสม

พื้นที่ปลูกไม่เป็นที่สะสมของโรคแมลง ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ปราศจากการสะสมของโลหะหนัก

๒. พันธุ์พืชผัก

เลือกใช้พันธุ์พืชผักที่ต้านทานและปลอดภัยจากเชื้อโรค เนื่องจากพันธุ์พืชผักแต่ละพันธุ์มีลักษณะแตกต่างกันอันเป็นผลจากการควบคุมโดยหน่วยพันธุกรรมในพืชนั้น ๆ ที่จะแสดงผลออกมาในด้านปริมาณและคุณภาพผลผลิต ความต้านทานต่อศัตรูพืช ความทนทานต่อสภาพภูมิอากาศ การใช้พันธุ์พืชต้านทานศัตรูพืชนับว่าเป็นการลงทุนที่ต่ำที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับ การป้องกันกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีอื่น ๆ นักปรับปรุงพันธุ์ผักจะปรับปรุงพันธุ์พืชให้มีลักษณะต้านทานโรคและแมลงที่สำคัญ ๆ โดยเฉพาะแตกต่างกัน ดังนั้นจำเป็นต้องศึกษาและทราบข้อมูลนั้น ๆ โดยตรงก่อนตัดสินใจเลือกซื้อพันธุ์พืชไปใช้

๓. การจัดการดินและปุ๋ย

ดินเป็นปัจจัยหลักชนิดหนึ่งในการผลิตพืชผัก เนื่องจากเป็นที่ยึดลำต้นและแหล่งของธาตุอาหารพืช นอกจากนี้ดินยังมีส่วนที่ก่อให้เกิดศัตรูพืชระบาดได้เช่นกัน คือ

- ดินเป็นส่วนที่วัชพืชขึ้นแข่งกับพืชหลักทำให้ผลผลิตลดลง นอกจากนี้วัชพืชยังเป็นที่หลบอาศัยของศัตรูพืช
- ดินเป็นที่หลบของดักแด้ และตัวอ่อนของแมลงศัตรูพืชหลายชนิดที่เจริญเติบโตเป็นตัวแก่แล้วบินไปวางไข่ตามต้นพืช หรือไปทำลายต้นพืช
- ดินเป็นที่อาศัยของเชื้อโรคพืช ซึ่งเมื่อบนดินนั้นมีต้นพืชและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อเชื้อโรค ก็จะทำให้เกิดการแพร่ระบาดทำลายต่อไป
- ดินเป็นที่อยู่อาศัยของไส้เดือนฝอยที่เข้าทำลายรากพืช
- ดินเป็นที่อยู่อาศัยของ หนู หอยทาก และสัตว์ศัตรูพืชต่าง ๆ

- ดินเป็นแหล่งสำรองน้ำให้แก่รากพืช หากในดินมีน้ำน้อยเกินไปพืชจะเกิดการขาดน้ำ เจริญเติบโตไม่ได้เต็มที่ แต่ถ้าดินมีน้ำมากเกินไปจนเกิดสภาพที่รากพืช ขาดอากาศ รากจะเน่าเสียหายและเป็นสาเหตุให้เกิดโรครากและโคนเน่าได้ง่าย

๓.๑ การเตรียมดิน

การเตรียมดินให้ถูกต้องนอกจากจะช่วยให้พืชผักเจริญเติบโตสมบูรณ์แล้วยังเป็นการลดปัญหาจากศัตรูพืชที่อาจจะเกิดขึ้นในช่วงการผลิตพืชผักเป็นอย่างดี จึงขอแนะนำวิธีการเตรียม พื้นที่และการเตรียมดินปลูกที่ถูกต้อง ดังนี้

๓.๑.๑ ปรับระดับพื้นที่ให้ราบเรียบไม่เป็นแอ่งขังน้ำ

๓.๑.๒ จัดทำคูระบายน้ำเพื่อระบายน้ำฝนหรือน้ำชลประทานที่ให้มีมากจนเกินความจำเป็น

๓.๑.๓ พื้นที่ที่เป็นแหล่งหลบอาศัยของหนูและสัตว์ศัตรูพืชต่างๆ ก็ควรขุดปรับทำลายแหล่งอาศัยให้หมด

๓.๑.๔ กำจัดวัชพืชที่ขึ้นอยู่เดิมไม่ให้แข่งขันกับพืชที่จะปลูกรวมทั้งขุดถอนต่อไม้ที่จะเป็นอุปสรรคต่อการเตรียมดินและการดูแลแปลงปลูก

๓.๑.๕ ไถเตรียมดินด้วยการไถตะลิก ๑ ครั้ง แล้วตากดินไว้ ๗ วันขึ้นไป ทั้งนี้จะเกิดผลทำให้

- ดักแด้และตัวอ่อนของแมลงรวมทั้งไส้เดือนฝอยจะถูกแดดเผาทำลาย

- เชื้อโรคพืชที่สะสมในดินจะถูกแสงแดดทำลายให้น้อยลง

- เมล็ดวัชพืชที่เคยฝังอยู่ในดินจะพลิกขึ้นมาถูกอากาศและรับแสงแดดแล้วงอก

เป็นต้นอ่อนขึ้นมาย่อยต่อการกำจัด

- วัชพืชที่เคยขึ้นอยู่ตามผิวดินจะถูกพลิกกลบลงในดินและย่อยสลายให้ธาตุอาหารแก่

พืชหลักต่อไป

- โครงสร้างของดินที่แน่นทึบจะถูกไถพรวนให้เป็นก้อน ดินจะโปร่ง ระบายน้ำและ

อากาศได้ดีขึ้น

๓.๑.๖ ไถพรวนดินอีก ๑ ครั้ง หลังจากไถตะลิกแล้วตากไว้ ๗ วัน ซึ่งการไถพรวนครั้งนี้จะทำให้ดินมีเนื้อละเอียด ร่วนซุย เหมาะแก่การปลูกพืชผัก และผลไม้ นอกจากนี้หากมีต้นอ่อนวัชพืชที่งอกมากก็จะถูกไถกลบทำลายไป ในบางพื้นที่ที่มีปัญหาวัชพืชและศัตรูพืชเคยระบาดอย่างรุนแรงมาก่อนควรจะตากดินทิ้งไว้อีก ๗ วัน แล้วไถพรวนอีกครั้งหนึ่งก็จะลดปัญหาได้มากในภายหลัง

๓.๑.๗ ปรับสภาพดินที่เป็นกรดด้วยปูนขาว ปูนมาร์ล ปูนโดโลไมท์ ให้มีสภาพเป็นกลาง โดยทั่วไปควรใส่ประมาณไร่ละ ๑๐๐ กิโลกรัม ทุก ๆ ปี หรือเลือกชนิดพืชที่ทนดินเปรี้ยว ดินเค็ม

๓.๒ การปรับสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดิน

พืชผักจะเจริญเติบโตได้ดีในดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ และโรคผักบางชนิดระบาดรุนแรงในสภาพดินที่เสื่อมโทรม การเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน กระทำได้โดยการใส่ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยมูลสัตว์ ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยพืชสด อัตรา ๑,๐๐๐-๒,๐๐๐ กิโลกรัม/พื้นที่ปลูก ๑ ไร่

๓.๓ การปรับสภาพความเป็นกรดเป็นด่างของดิน

โดยทั่วไปสภาพดินมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการใส่ปุ๋ยเคมีติดต่อกันมาเป็นระยะเวลานานหลายปี เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของดิน เช่น ดินจับกันแข็งเป็นก้อน ซึ่งเกิดจากการตรึงธาตุอาหารบางชนิดที่จำเป็นต่อพืช การไถพรวนดินที่ผิดวิธีก่อให้เกิดการชะล้างของผิวดิน การปลูกพืชชนิดเดียวกันติดต่อกันหลายปีทำให้เนื้อดินเกิดการเปลี่ยนแปลงไปได้ด้วย วิธีการปรับสภาพความเป็นกรดเป็นด่างของดิน กระทำได้โดยใส่ปูนขาว ปูนมาร์ลหรือปูนโดโลไมท์ อัตรา ๒๐๐-๓๐๐ กิโลกรัม/ไร่ หลังจากหว่านหรือใส่ปุ๋ยแล้วจะต้องรดน้ำตามด้วย

๓.๔ การให้ปุ๋ยหลังปลูกพืช

เนื่องจากธาตุอาหารส่วนใหญ่จะมีอยู่ในดินแล้วเมื่อปลูกพืชจึงยังคงเหลือธาตุไนโตรเจนและโปแตสเซียม ซึ่งจะถูกชะล้างได้ง่าย ดังนั้นจะต้องให้ปุ๋ยทั้งสองในระหว่างที่พืชเจริญเติบโต ซึ่งการให้ปุ๋ยอาจทำได้โดยการให้พร้อมกับการให้น้ำ (fertigation) ในต่างประเทศมักให้ปุ๋ยไนโตรเจนและ

โปแตสเซียม ในความเข้มข้น ๒๐๐ ส่วนในล้านส่วน ซึ่งเป็นอัตราที่เจือจางและใช้ได้ผลกับพืชหลายชนิด

สำหรับในเกษตรกรทั่ว ๆ ไปให้ใช้ปุ๋ยสูตรที่มีขายในท้องตลาด เช่น ๑๕-๑๕-๑๕ หรือ

๑๓-๑๓-๒๑ แบ่งใส่ ๒ ครั้ง โดยครั้งแรกหลังปลูกผักไปแล้ว ๓ สัปดาห์ และครั้งที่สองหลังจากครั้งแรก ๒-๓

สัปดาห์ หรือเมื่อผักเริ่มออกดอกติดผล วิธีการใช้โดยโรยรอบ ๆ ต้นหรือ โรยบาง ๆ ระหว่างแถว ระวางอย่าให้ชิดโคนต้น เมื่อใส่ปุ๋ยแล้วให้พรวนดินกลบและรดน้ำตาม

๓.๕ การให้ธาตุอาหารเสริม

การให้ปุ๋ยก่อนปลูกพืช ธาตุอาหารพืชบางชนิดมีอยู่แล้วในดิน บางชนิดต้องมีการเพิ่มเติม การเตรียมดินนอกจากจะเพิ่มอินทรีย์วัตถุเพื่อให้ดินร่วนโปร่งแล้วยังสามารถเพิ่มธาตุอาหารบางชนิดก่อนปลูกได้เลยโดยไม่ต้องให้หลังปลูกอีก ธาตุอาหารเหล่านี้ คือ

๓.๕.๑ แคลเซียมและแมกนีเซียม ตามปกติจะต้องมีการปรับพีเอช (pH)ของดินก่อนปลูกพืช ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว หากใช้หินปูนบดก็จะให้ธาตุอาหารแคลเซียม หากใช้ปูนโดโลไมท์ ก็จะได้ทั้งแคลเซียมและแมกนีเซียม จึงควรเลือกใช้ปูนโดโลไมท์ปรับสภาพดิน หากดินมีสภาพเป็นกลางควรใช้ยิบซัม (CaSO_4) แมกนีเซียมซัลเฟต (MgSO_4)

๓.๕.๒ ฟอสเฟตและกำมะถัน ปกติจะให้ปุ๋ยซุเปอร์ฟอสเฟต (๐-๒๐-๐) และปุ๋ยซุเปอร์ฟอสเฟตโดยส่วนประกอบแล้วจะประกอบด้วยยิบซัมครึ่งหนึ่ง ดังนั้นจึงให้ธาตุกำมะถัน และแคลเซียมอีกด้วย หากไม่มีซุเปอร์ฟอสเฟตอาจใช้ทริเบิ้ลซุเปอร์ฟอสเฟต(๐-๔๖-๐) แทนได้ แต่ทริเบิ้ลซุเปอร์ฟอสเฟตไม่มีกำมะถันจึงควรผสมยิบซัมร่วมด้วยอีกครั้งหนึ่ง ให้รวมแล้วให้เท่ากับอัตราซุเปอร์ฟอสเฟต

๓.๕.๓ ธาตุอาหารเสริม โดยมากในดินจะมีธาตุอาหารเสริมอยู่บ้าง แต่หากเป็น พื้นที่ปลูกพืชมาเป็นเวลานาน อาจขาดธาตุอาหารเสริมบางชนิด ดังนั้นควรผสมลงในดินก่อนปลูก หรือให้หลังปลูกพืชก็ได้

พืชบางชนิดมีความต้องการธาตุอาหารเสริม แม้จะต้องการในปริมาณที่ไม่มากแต่ถ้าขาดอาหารที่จำเป็นเหล่านี้พืชจะแสดงอาการผิดปกติ เช่น พืชผักตระกูลพริกและมะเขือ มีความต้องการธาตุแคลเซียม ซึ่งถ้าขาดอาหารเหล่านี้พืชจะแสดงอาการที่ผล (โรคผลเน่าของมะเขือเทศ) พืชผักตระกูลกะหล่ำและผักกาดมีความต้องการธาตุโบรอนและแคลเซียมในสัดส่วนที่พอเหมาะ เพราะถ้าให้ธาตุอาหารทั้งสองนี้เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง จะมีผลให้อาหารที่ให้ไปนั้นไปตรงธาตุอาหารอีกชนิดหนึ่ง ทำให้พืชไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้และพืชจะแสดงอาการขาดธาตุ (ใ้ส้กลวงดำ)

๔. การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชผักแบบผสมผสาน

๔.๑ การป้องกันกำจัดโดยวิธีกล

๔.๑.๑ การใช้กับดักกาวเหนียวสีเหลือง

การวางกับดักกาวเหนียวในแปลงปลูกผัก ควรวางให้อยู่ในระดับเหนือยอดผักที่ปลูกประมาณ ๑ ฟุต ในฤดูหนาวซึ่งมีการระบาดของแมลงน้อยอาจวางกับดัก ๑๕-๒๐ กับดัก/ไร่ แต่ในฤดูร้อนและฤดูฝนซึ่งมีการระบาดของแมลงวันศัตรูพืชควรวางกับดัก ๖๐-๘๐ กับดัก/ไร่ หรือวางกับดัก ๔x๔ เมตร วิธีการนี้จะ

๔.๑.๒ การใช้กับดักแสงไฟ

กับดักแสงไฟจะสามารถดักจับผีเสื้อกลางคืน เช่น ผีเสื้อหนอนกระทู้หอม หนอนกระทู้ผัก หนอนคืบกะหล่ำ แสงไฟที่เหมาะสมในการล่อแมลงควรใช้หลอดไฟแสงสีม่วงหรือแสงสีน้ำทะเล อย่างไรก็ตาม เกษตรกรสามารถใช้แสงไฟจากหลอดนีออนแทนได้เช่นกัน ในการวางกับดักแสงไฟควรวางห่างจากพื้นดิน ประมาณ ๑๕๐ เซนติเมตร มีภาชนะใส่น้ำรับรองอยู่ข้างใต้ห่างจากหลอดไฟประมาณ ๓๐ เซนติเมตร ควรปิด ส่วนอื่น ๆ ที่จะทำให้แสงสว่างส่องไปเป็นบริเวณกว้าง เพื่อป้องกันไม่ให้แสงไฟกระจายเป็นบริเวณกว้าง ๆ เกินไป อัตราที่ใช้ ๒ กับดัก / ไร่

๔.๑.๓ การใช้พลาสติกสีเทา - เงิน

ใช้พลาสติกสีเทา - เงิน คลุมแปลงปลูก เหมาะกับพืชผักที่มีระยะปลูกที่แน่นนอน ซึ่งจะเป็น การช่วยรักษาความชื้นในดิน ควบคุมวัชพืช และยังช่วยลดการระบาดของแมลง พวกปากดูด เช่น เพลี้ยอ่อน และไร

วัสดุที่ใช้คลุมแปลงนี้อาจจะเป็นพลาสติก เทา - ดำ หรือใยสังเคราะห์ เทา - ดำ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ความยากง่ายในการหาวัสดุ และราคาอาจแตกต่างกันบ้าง ขึ้นอยู่กับอายุการใช้งาน

๔.๑.๔ การใช้มุ้งตาข่าย หรือกางมุ้งในแปลงผัก

พื้นที่ที่มีการปลูกผักเพื่อการค้าอย่างกว้างขวาง มีการปลูกหลายรุ่นติดต่อกันตลอดปี จะมี ปัญหาในการผลิตที่รุ่นแรก คือ การระบาดของแมลง หนอน ตลอดจนศัตรูพืชหลายชนิดที่มีความต้านทานต่อ สารเคมีทำให้เกษตรกรต้องมีการใช้สารเคมีจำนวนมาก วิธีป้องกันที่ควรเลือกใช้ในพื้นที่ดังกล่าว คือ การกางมุ้ง ตาข่าย หรือปลูกผักในมุ้งตาข่าย แต่ทั้งนี้ต้องมีการพิจารณาถึงความคุ้มค่าในการลงทุน

๔.๒ การป้องกันกำจัดโดยอาศัยศัตรูธรรมชาติ

เป็นการควบคุมศัตรูพืชผักโดยใช้สิ่งมีชีวิตได้แก่ เชื้อไวรัส เช่น Nuclear Polyhedrosis Virus (NPV) เชื้อแบคทีเรีย เช่น *Bacillus thuringiensis* (BT) ไข่เดือนฝอย เช่น *Steinernema carpocapsae* Weiser เชื้อรา เช่น *Trichoderma* spp หรือ ใช้ศัตรูธรรมชาติอื่น เช่นแมลงตัวห้ำ ตัวเบียน เป็นต้น

๔.๓ การป้องกันกำจัดโดยใช้พืชสมุนไพร

พืชสมุนไพรไทยหลายชนิดสามารถนำมาใช้ป้องกันและนำมาใช้ป้องกันและฆ่าแมลง ทดแทน สารเคมีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพืชในท้องถิ่นไทยปลูกง่ายหาได้โดยทั่วไป จึงเป็นอีกทางเลือก หนึ่งในการนำมาใช้ป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชผักหากได้มีการศึกษาและผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ใน อนาคตน่าจะสามารถนำมาทดแทนสารเคมีที่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศแน่นอน

๔.๔ การใช้สารเคมี

ใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชให้ถูกวิธี ดังนี้

๔.๔.๑ เลือกใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชให้ถูกกับชนิดของศัตรูพืช

๔.๔.๒ ตรวจสอบอุปกรณ์เครื่องพ่นอย่าให้มีรอยรั่ว เพราะจะทำให้สารพิษเปียกเปื้อนเสื้อผ้า และ ร่างกายของผู้พ่น

๔.๔.๓ ต้องสวมเสื้อผ้าและรองเท้าให้มิดชิด

๔.๔.๔ อ่านฉลากคำแนะนำ คุณสมบัติ และการใช้ก่อนทุกครั้ง

๔.๔.๕ ควรใช้พ่นในช่วงเช้าหรือเย็นขณะลงสงบ หลีกเลี่ยงการพ่นในเวลาแดดจัดหรือ ลมแรง และผู้พ่นต้องอยู่เหนือลมตลอดเวลา

๔.๔.๖ เตรียมสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชให้ใช้หมดในคราวเดียว

๔.๔.๗ ภาชนะบรรจุป้องกันกำจัดศัตรูพืชควรปิดให้สนิทเมื่อเสร็จงาน และเก็บไว้ในที่มิดชิด ห่างจากสถานที่ปรุงอาหาร แหล่งน้ำ และโรงเก็บต้องถือคกัญญาตลอดเวลา

๔.๔.๘ ภายหลังจากพ่นสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชทุกครั้ง ผู้พ่นต้องอาบน้ำ สระผม และ เปลี่ยนเสื้อผ้าทันที เสื้อผ้าที่เปื้อนสารเคมีต้องซักให้สะอาดทุกครั้ง

๔.๔.๙ ไม่เก็บเกี่ยวผลผลิตก่อนสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ใช้จะสลายตัวถึงระดับปลอดภัย โดยดูจากตารางคำแนะนำการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช

๔.๔.๑๐ ทำลายภาชนะบรรจุสารเคมีที่ใช้หมดแล้ว

๕. การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว

มีขั้นตอนในการปฏิบัติ ดังนี้

๕.๑ การล้างทำความสะอาดพืชผัก

ผักกินใบ ผักกินรากและหัวบางชนิด ควรล้างผลผลิตก่อนนำส่งตลาดเพื่อล้างเอาส่วนของดิน ที่ติดมากับรากและใบออก ทำให้ดูสะอาด ด้ราคาดีขึ้น และช่วยให้ผักอยู่ในสภาพสดและขึ้น เพราะผักกิน ใบจะเหี่ยวอย่างรวดเร็ว หลังจากที่ถูกแสงแดดแม้เพียงเล็กน้อยหลังเก็บเกี่ยวน้ำที่ใช้ควรเป็นน้ำสะอาด น้ำไหล หรือมีฉะนั้นควรเปลี่ยนน้ำบ่อย ๆ ขณะล้าง เพื่อป้องกันการติดเชื้อจุลินทรีย์ทำลายคุณภาพของผัก อย่างไรก็ตาม ผักบางชนิดไม่จำเป็นต้องล้าง เช่น ผักตระกูลกะหล่ำ – ผักกาด และพวกผักสลัด ซึ่งช่วยลดระยะเวลาที่ต้องใช้ก่อน นำสู่ตลาดไป นอกจากนี้สำหรับผักสลัดยังช่วยลดการเน่าที่รอยตัดเพราะเชื้อจุลินทรีย์จากน้ำสามารถทำให้แผล สดเน่าง่ายมาก

ก่อนการล้างมักจะมีการตัดแต่งแยกส่วนที่ไม่ดีเน่าเสียออก บางครั้งการตัดแต่งส่วนออกไปก็ เป็นการช่วยในการล้าง ทำให้ลักษณะที่มองเห็นดีขึ้นด้วย ในการตัดแต่งนี้จะแยกส่วนที่เสีย ไม่ต้องการ ออกให้มากที่สุด ใบที่ติดมากับผลจะต้องเอาออกก้านก็จะให้เหลือน้อยที่สุด ในบางครั้งการคัดและจัดขนาดและ การแบ่งระดับชั้น อาจทำก่อนการล้างสำหรับพืชบางชนิด อย่างไรก็ตามลักษณะการล้างทำความสะอาด อาจจะทำ ได้ ๓ วิธี คือ

- **การแช่** คือการนำผลผลิตไปแช่ในน้ำหรือน้ำที่มีสารประกอบอื่นที่ช่วยในการทำความสะอาด หรือช่วยฆ่าเชื้อ การแช่เฉย ๆ ประสิทธิภาพของการทำความสะอาดต่ำ การแช่ในน้ำไหลจะช่วยชะล้าง ให้สะอาดได้ยิ่งขึ้น การแช่เป็นการทำให้เศษดินและสิ่งสกปรกที่ติดในผลผลิตพองตัวออกและหลุดไปในที่สุด

- **การแกว่ง** คือการล้างโดยมีการเคลื่อนไหวของผลผลิตในน้ำหรือมีการไหลของน้ำ สำหรับการ เคลื่อนไหวของผลผลิตอาจทำได้หลายรูปแบบ อย่างเช่น ผลผลิตวางอยู่บนสายพานเลื่อนผ่านลงไปใต้น้ำ รวมทั้งมีการเคลื่อนไหวของผลผลิต หรืออาจมีการบรรจุผลผลิตลงในตะแกรงที่มีรูรอบหมุนลงไปใต้น้ำ เหล่านี้เป็นต้น การแกว่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการชำระล้างสิ่งสกปรกให้หลุดออกไป

- **การฉีด** หรือพ่นด้วยน้ำที่มีความแรงลงไปบนผลผลิต ความแรงที่ใช้จะขึ้นอยู่กับชนิดของ ผลผลิต

๕.๒ การตัดแต่ง

ผักบางชนิด เช่น ต้นหอม กะหล่ำปลี ผักกินรากต่าง ๆ เป็นต้น ควรได้รับการตัดแต่งส่วนที่ เน่าเสีย ส่วนที่ผิดปกติในขณะที่เก็บเกี่ยว เพื่อให้ผลผลิตที่ได้มีลักษณะน่าดูขึ้น และเป็นการตรวจสอบคุณภาพ ก่อนการบรรจุ การคัดส่วนที่ไม่ดีทิ้ง ยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งและการขนย้าย ลดการเสียหายที่จะขยาย เพิ่มขึ้นจากส่วนที่เน่าเสียอยู่เดิมก่อนขนส่ง โดยเฉพาะการขนส่งระยะทางไกล ๆ

๕.๓ การคัดขนาดและคุณภาพหรือคัดเกรด

ผักทุกชนิดได้รับการเลือกขนาดและคุณภาพทันทีขณะเก็บเกี่ยว หรือหลังการเก็บเกี่ยว ผักที่อยู่ในเกรดคุณภาพที่ดีย่อมได้ราคาสูง ส่วนคุณภาพรองลงมาแม้จะได้ราคาต่ำกว่าก็ตาม แต่จะดูน่าซื้อถ้าได้แยกขนาดไว้เป็นพวก ๆ เพราะผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อตามจุดมุ่งหมายในการปรุงอาหารของตนได้ คุณภาพที่ตั้งขึ้นมักถือตามลักษณะ ขนาด และคุณภาพ เช่น สี รูปร่าง ความสม่ำเสมอ ความสุกแก่ของผักและส่วนที่เป็นรอย โดยปกติผักแต่ละชนิดจะแบ่งคุณภาพไว้ประมาณ ๓ - ๕ เกรด อย่างไรก็ตามผู้บริโภคส่วนใหญ่มีการกำหนดชั้นคุณภาพของผลผลิตที่ต้องการไว้แล้ว ดังนั้นเกษตรกรจึงควรทำการคัดคุณภาพพืชผักแบบบรรจุหีบห่อ แยกตามชั้นคุณภาพที่ได้ตกลงกันไว้

๕.๔. การบรรจุ

โดยทั่วไปนิยมใช้แข่งแบบต่าง ๆ บรรจุขนย้ายผัก เพราะสะดวก หาง่าย ราคาถูก แต่จะมีข้อเสียที่ทำให้ผักบอบช้ำ เน่าเสียได้ง่าย ปัจจุบันเริ่มมีการใช้กล่องกระดาษ ลังพลาสติก เพื่อบรรจุขนย้ายผักที่ได้รับคัดเลือกขนาด และคุณภาพอย่างดีเพื่อการส่งออกและส่งตามซูเปอร์มาร์เก็ต

๕.๕. การขนย้ายและการเก็บรักษา

สินค้าผักสด ควรขนย้ายและเก็บรักษาด้วยวิธีการที่เหมาะสม และถูกต้อง เพื่อรักษาคุณภาพไว้ให้ดีที่สุด การขนย้ายต้องกระทำด้วยความระมัดระวังทุกระยะ ทั้งช่วงขนย้ายผักออกจากแปลงสู่บริเวณคัดบรรจุผัก และจากโรงคัดบรรจุผักสู่ตลาด เพราะการเกิดรอยขีด ฉีกขาด จะเพิ่มอัตราการหายใจและเชื้อโรคเข้าทำลายได้ง่ายขึ้น โดยหลักการแล้วการขนย้ายและเก็บรักษา ควรทำในห้องเย็นเสมอ แต่เนื่องจากต้องลงทุนสูง จึงเป็นไปได้ยาก หรือเป็นไปได้ไม่เต็มที่สำหรับหลายชนิด เพราะไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน ดังนั้นการขนย้ายและการเก็บรักษาควรพิจารณาตามความเหมาะสมของผักแต่ละชนิด

๕.๖ การเก็บรักษาผักสด

จุดประสงค์หลักของการเก็บรักษาผักสด คือ พยายามให้ผลผลิตยังคงอยู่ในสภาพสดอยู่ การเสื่อมสภาพภายหลังเก็บเกี่ยวขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ๆ หลายประการ แต่สาเหตุหลัก ๆ ได้แก่ การสูญเสียน้ำ และการหายใจของพืชผัก ซึ่งอัตราที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์อย่างมากกับการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิ ดังนั้นการเก็บรักษาในสภาพเย็นจึงเป็นหลักการใหญ่ของวิธีการเก็บรักษา การพิจารณาคัดเลือกเก็บรักษาแต่ผลผลิตที่มีคุณภาพสูง ปลอดภัยจากโรคแมลงก็เป็นส่วนประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการทำให้อายุเก็บรักษายาวนานขึ้น

ข้อพึงระมัดระวังในการเก็บรักษาอีกประการหนึ่ง คือ การเก็บรักษาผักหลายชนิดในบริเวณใกล้ ๆ กัน หรือภายในห้องเย็นเดียวกัน ผักชนิดหนึ่งอาจก่อให้เกิดผลทางลบกับผักชนิดอื่น ๆ เช่น มะเขือเทศขณะสุก จะสร้างก๊าซเอทิลีน (Ethylene) ขึ้นมามาก ซึ่งมีผลกระทบต่อ คุณภาพของผักสีเขียวได้ ทำให้ผักสีเขียวซีดจางขึ้น และเพิ่มการเน่าเสียง่ายขึ้น เป็นต้น

ผึ่งโพรง

๑. สถานการณ์

ผึ่ง ที่เราพบเห็นตามธรรมชาติหลายชนิด เช่น ผึ่งหลวง มีขนาดลำตัวใหญ่ มักอาศัยอยู่ที่โล่งแจ้ง และมีความสูงมาก ๆ ดูร้าย ผึ่งมิม หรือที่เรียกว่าผึ่งแมลงวัน มีขนาดลำตัวเล็กจะอาศัยอยู่ที่ร่มรำไรตามพุ่มไม้ ผึ่งทั้ง ๒ ชนิดไม่สามารถนำมาเลี้ยงได้ แต่มีผึ่งอีกชนิดหนึ่งคือ ผึ่งโพรง เป็นผึ่งที่ชอบอาศัยในที่มืด ซอกหิน โพรงต้นไม้ มีขนาดลำตัวโตกว่าผึ่งมิมแต่จะเล็กกว่าผึ่งหลวง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีเกษตรกรและผู้สนใจทำกล่องล่อผึ่งโพรงกันแพร่หลาย สาเหตุที่มีการล่อผึ่งโพรงก็เนื่องมาจากผึ่งโพรงและผึ่งตามธรรมชาติจะมีการอพยพย้ายรังไปหาอาหารตามแหล่งอาหาร ทั้งนี้การล่อผึ่งโพรงจะมีประสิทธิภาพมากจำเป็นต้องเป็นแหล่งที่มีผึ่งโพรงชุกชุมด้วย โดยเฉพาะในภาคใต้ เช่นจังหวัดชุมพร นครศรีธรรมราช ระนอง พัทลุง ตรัง พังงา สุราษฎร์ธานี สตูล ประจวบคีรีขันธ์ และกระบี่ ภาคตะวันออก เช่น จันทบุรี ตราด ระยอง และสระแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้ผึ่งโพรงมีนิสัยไม่ชอบบรบกวน ถ้ามีการบรบกวนบ่อย ๆ หรือสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมก็จะอพยพย้ายรังไป แต่อย่างไรก็ดีประโยชน์ของการเลี้ยงผึ่งโพรงที่สำคัญที่สุดคือการที่ผึ่งช่วยในการผสมเกสรพืชตามธรรมชาติและพืชทางการเกษตร เช่น เงาะโรงเรียน ทุเรียน ลำไย ลิ้นจี่ มะพร้าว ปาล์มน้ำมัน มะม่วงหิมพานต์ มะม่วง มะนาว ส้ม พัก แพง พริก และพืชตระกูลแตง เป็นต้น ส่วนน้ำผึ่งและไข่ผึ่งนั้นเป็นผลพลอยได้ ซึ่งน้ำผึ่งอย่างที่ทราบกันทั่วไปว่าน้ำผึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีประโยชน์ แก่มนุษย์อย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการนำมาบริโภคโดยตรงรักษาบาดแผลสดหรือผสมกับสมุนไพรเป็นยาแผนโบราณและยังสามารถนำมาใช้เป็นส่วนผสมในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ หรือใช้ในอุตสาหกรรมหลายชนิด ไข่ผึ่งก็เช่นเดียวกันใช้ทำเทียนไข สี ผึ่งทาปาก ลิปสติค ยาหม่อง

๒. ตัวชี้วัดและเป้าหมาย

เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีในการผลิตการเลี้ยงผึ่งโพรง ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและปลอดภัยต่อผู้บริโภค จำนวน ๖๐ ราย

เกษตรกรที่นำเทคโนโลยีไปใช้ในการผลิต การเลี้ยงผึ่งโพรง ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและปลอดภัยต่อผู้บริโภค ไม่น้อยกว่า ๓๖ ราย (ร้อยละ ๖๐ ของเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรม)

๓. พื้นที่ดำเนินการและเป้าหมายรายจังหวัด

ภาคใต้ ๖๐ ราย	ชุมพร (๒๐) พัทลุง (๑๐) นครศรีธรรมราช (๒๐) สงขลา (๑๐)
รวมทั้งสิ้น ๔ จังหวัด	จำนวน ๖๐ ราย

๔. ประเด็นที่เป็นปัญหาและเนื้อหาเทคโนโลยีที่ควรถ่ายทอดแก่เกษตรกร

๔.๑ วัตถุประสงค์คุณภาพ และเนื้อหาเทคโนโลยีที่ควรถ่ายทอดแก่เกษตรกร

เน้นให้เกษตรกรมีความรู้และมีทักษะจนสามารถผลิต การเลี้ยงผึ่งโพรง ที่มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค มีคุณภาพได้มาตรฐานเป็นที่พึงพอใจของคู่ค้าและผู้บริโภค ดังนี้

๑. ความสำคัญและประโยชน์ของการเลี้ยงผึ่งโพรง
๒. ชีวิตวิทยาของผึ่งโพรง
๓. การจัดการเลี้ยงผึ่งโพรง
๔. อุปกรณ์สำหรับการเลี้ยงผึ่ง
๕. การบันทึกข้อมูล
๖. การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

การเริ่มต้นการเลี้ยงผึ่งโพรง

ผึ่งโพรง เป็นผึ่งพันธุ์ของเมืองไทยชนิดหนึ่งที่มีอยู่ในทุกภาค ซึ่งในธรรมชาติของผึ่งโพรงจะทำการสร้างรวงซ้อนเรียงกัน อยู่ในโพรงไม้หรือโพรงหิน โดยมีปากทางเข้าออกค่อนข้างเล็กเพื่อป้องกันศัตรูจากภายนอก แต่ภายในจะมีพื้นที่กว้างพอให้ผึ่งสร้างรวงได้ ผึ่งโพรงเป็นผึ่งที่มีอัตราการแยกรังค่อนข้างบ่อย และจะทิ้งรังเดิมเมื่อสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม

เช่น ขาดแคลนอาหารและมีศัตรูรบกวน

ฉะนั้น การเลี้ยงผึ้งโพรงให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้เลี้ยงจะต้องมีใจรัก อดทน มีเวลา มีความรู้ในเรื่องชีววิทยา พฤติกรรมของผึ้ง การจัดการรังผึ้ง และอาศัยประสบการณ์ในการเลี้ยงผึ้ง เพื่อจะได้จัดการ รังผึ้งได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จต่อไป

การเริ่มต้นเลี้ยงผึ้งโพรง เป็นสิ่งที่ยากมากสำหรับผู้สนใจ พบว่าผึ้งดังกล่าวอาศัยอยู่ในพื้นที่ของประเทศไทยอยู่แล้ว สำหรับสถานที่ที่มีแหล่งอาหารของผึ้งอุดมสมบูรณ์จะพบผึ้งอาศัยอยู่การเริ่มนำผึ้งมาเลี้ยงเราสามารถดำเนินการได้ ๓ วิธี คือ

๑) โดยการซื้อผึ้งมาเลี้ยง เป็นวิธีการที่สะดวก และรวดเร็ว แต่ต้องลงทุนมาก การซื้อผึ้งมาเลี้ยงเป็นวิธีหนึ่งในการจัดหาผึ้งมาเลี้ยง มีข้อพิจารณาดังต่อไปนี้ คือ

- สภาพความสมบูรณ์ของผึ้ง ผึ้งที่ซื้อมาเลี้ยงต้องตรวจดูว่ามีจำนวนประชากรพอสมควรหรือไม่ ผึ้งที่สมบูรณ์จะต้องมีตัวอ่อน น้ำผึ้ง และเกสรเพียงพอ เพื่อป้องกันการหนีรัง
- ช่วงระยะเวลาการซื้อ ซึ่งนับว่ามีความสำคัญมาก เพราะว่าถ้าหากซื้อผึ้งในช่วงฤดูกล

อพยพหรือช่วงที่ขาดแคลนแหล่งอาหารนับว่าเป็นการเสี่ยงต่อการหนีรังมาก ฉะนั้นการดำเนินการตัดสินใจ ซื้อควรพิจารณาซื้อผึ้งในช่วงที่ดอกไม้ตามธรรมชาติชุกชุม เป็นช่วงที่ผึ้งอยู่กับที่ไม่หนีรัง จากการศึกษา

พบว่าในช่วงปลายเดือนเมษายน จนถึงเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ผึ้งหนีรังน้อยที่สุด การซื้อผึ้งควรดำเนินการซื้อตั้งแต่ฤดูกลดอกไม้สมบูรณ์ ไม่ควรซื้อปลายฤดูหรือช่วงที่ผึ้งกำลังอพยพทั้งรัง

๒) โดย การล่อผึ้ง การล่อผึ้งเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในขณะนี้ ควรพิจารณาดังนี้ รังที่เหมาะสมในการล่อผึ้งควรทำจากไม้เก่า ๆ รังล่ออาจทำด้วยใบหรือทางมะพร้าว รังที่ทำด้วยไม้เก่า ๆ ในทำเลที่ล่อเหมือนกัน ผึ้งจะเข้าอยู่อาศัยในรังที่ทำด้วยใบหรือทางมะพร้าว มากกว่าส่วนรังล่อที่ทำด้วยทางมะพร้าว นั้น มีข้อเสียตรงที่ว่า เมื่อนำรังล่อไปวางไว้นาน ๆ ในขณะที่ผึ้งยังไม่เข้าไปอยู่อาศัยนั้น มักจะมีมดดำและมดชนิดอื่น ๆ เข้ามาทำรังอาศัยอยู่ก่อนแล้ว ทำให้ผึ้งไม่เข้าอยู่อาศัยการใช้รังล่อโดยใช้ทางมะพร้าว นั้นควรระวังอย่าให้มดเข้าอยู่อาศัย ทั้งนี้ เป็นการใช้วัสดุเหลือใช้ให้เป็นประโยชน์ และประหยัดอีกด้วย

ข้อควรคำนึงถึงการล่อผึ้ง

- แหล่งที่มีอาหารสำหรับผึ้ง และมีผึ้งอยู่อาศัย เช่นในสวนมะพร้าว สวนเงาะ ทุเรียน กาแฟ ชมพู
- สถานที่ล่อต้องเป็นที่ร่มรื่น และใกล้แหล่งน้ำ
- เสาคกรใช้ไม้ ความสูงของเสารังล่อควรอยู่ในระดับ ประมาณ ๑ เมตร และใช้ผ้าชุบน้ำมันเครื่องพันรอบเสา เพื่อป้องกันมดแดง
- เพื่อป้องกันการตกหล่นและเคลื่อนไหวของรังล่อ
- ตรวจดูรังล่อสม่ำเสมอเพื่อไม่ให้มด แมลงสาบ แมงมุม ปลวก และศัตรูอื่น ๆ เข้าไปในรังล่อ
- เลือกสถานที่ที่มีการคมนาคมสะดวก สามารถเดินทางเข้าไปในบริเวณลานเลี้ยงได้ตลอดเวลาและใช้เวลาในการเดินทางไม่นานจนเกินไป

การเตรียมรังล่อผึ้ง

การเตรียมรังล่อผึ้งโพรง ก่อนที่จะนำไปวางล่อผึ้ง ณ สถานที่ที่เตรียมไว้จะต้องเตรียมไขผึ้งโพรงที่บริสุทธิ์ ในการทาผารังผึ้งเก่า ๆ โดยวิธีการทา ดังนี้

วิธีการที่ ๑ นำไขผึ้งบริสุทธิ์มาต้มด้วยไฟความร้อนอ่อน ๆ พอไขผึ้งร้อนละลาย แล้วเอาแปรงสีฟันหรือแปรงอะไรก็ได้ ชุบไขผึ้งที่ละลายแล้วไปทาที่ตรงกลางผารังด้านใน มีความกว้างประมาณ ๑/๓ ของผารัง

วิธีการที่ ๒ นำผารังผึ้งโพรงไปลงไฟเพื่อให้ไม่ผารังร้อนแล้วเอาไขผึ้งบริสุทธิ์ทากลับไปกลับมา ตรงกลางผารังด้านใน กว้างประมาณ ๑ ฝ่ามือ ๒-๓ ครั้ง

วิธีการที่ ๓ นำผารังผึ้งโพรงมาถูด้วยไขผึ้งบริสุทธิ์บริเวณตรงกลางผาด้านใน กว้างประมาณ ๑ ฝ่ามือ

๓) การบังคับผึ้งเข้าคอน ผึ้งที่อาศัยอยู่ตามโพรงไม้ โพรงหิน หรือซอกหิน หรือกำลังอพยพเกาะรวมกลุ่มกันบนกิ่งไม้ การบังคับผึ้งประเภทนี้ขึ้นตอนการปฏิบัติงาน ดังนี้ คือ

อุปกรณ์ที่ใช้

อุปกรณ์ที่จะใช้นี้ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับงานและสถานที่ที่ ได้แก่

- รังเลี้ยงผึ้งพร้อมคอนเปล่า
- เครื่องพ่นควัน
- ไม้กระดานสำหรับรองรับรวงผึ้งที่จะเข้าคอน

- มีด cutter สำหรับตัดรังผึ้ง
- โตะสำหรับปฏิบัติการ
- แปรงสำหรับปิดตัวผึ้ง
- กลักขังนางพญา (กรณีเข้าคอนตอนกลางวัน)
- ไฟฉาย (กรณีเข้าคอนตอนกลางคืน)
- ภาชนะใส่น้ำผึ้ง
- เชือกหรือยางเส้น
- สวิงใช้จับผึ้ง
- น้ำมันเครื่องเก่า ๆ สำหรับใช้ทาเสารังผึ้งป้องกันศัตรูต่าง ๆ

ก่อนจับ

ต้องสังเกตว่าผึ้งมีความสมบูรณ์หรือไม่ ถ้าหากไม่สมบูรณ์ก็บังคับเอาเฉพาะตัวผึ้ง เพื่อนำเข้ารังเลี้ยง และขังนางพญาไว้ในกลักขังนางพญาแขวนไว้ในรังถ้าหากว่ารังผึ้งสมบูรณ์ก็นำเข้าคอนได้เลย และดูว่าผึ้งสร้างรวงผึ้งมีอายุไม่น้อยกว่า ๒๕ วันขึ้นไป หรือมีรวงอย่างน้อยประมาณ ๔-๕ รวงขึ้นไป โดยทำการบังคับผึ้งเข้าคอน ปฏิบัติตามขั้นตอน โดยเอานางพญาขังไว้ในกลักขังนางพญา นำมาแขวนไว้ในรังที่จะเลี้ยงนานประมาณ ๒-๓ วัน จึงปล่อย ในกรณีที่นางพญาไม่พบก็ควรกวาดหรือจับตัวผึ้งงานที่เกาะอยู่หนึ่ง ๆ อย่างเบา ๆ ให้เข้ารังเลี้ยงจนหมด

การเข้าคอน

๑. ลักษณะของรังผึ้งที่เข้าคอนได้ รังจะต้องสมบูรณ์ คือ มีน้ำผึ้ง ตัวอ่อน ตัวแก่สมบูรณ์ ถ้ารวงแก่เกินไปเมื่อเข้าคอนไปแล้วรังจะเก่า หลอดรังจะตันขึ้น นางพญาจะไม่วางไข่ รังที่เหมาะสมในการเข้าคอนควรมีรวงผึ้งประมาณ ๕-๘ รวง
๒. วิธีเข้าคอน การเข้าคอนต้องเตรียมเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อม และผู้ปฏิบัติงานจะต้องแต่งกายชุดจับผึ้งให้รัดกุม และเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมและปฏิบัติ ดังนี้

๒.๑ เมื่อเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ และเครื่องมือเรียบร้อยแล้ว ยกรังผึ้งที่จะนำเข้าคอนนางไว้นบนโตะที่วางอุปกรณ์แล้วเอารังที่จะใส่คอนโดยเอาคอนออกให้หมด จากนั้นก็ใช้เครื่องพันควั่นใส่รังผึ้งเบา ๆ แล้วเปิดรังผึ้ง ยกคอนที่มีรวงผึ้งอยู่หลายชิ้น ใช้แปรงปิดตัวผึ้งในรวงผึ้ง พอตัวผึ้งบินออกไปก็มองเห็นรวงผึ้งได้ชัดเจน จึงเริ่มลงมือทำการตัดรวงชั้นนอกออกเข้าคอน ใช้มือจับรวงผึ้งไว้แล้วใช้มืออีกข้างตัดรวงผึ้งด้วยมีดคัตเตอร์ ใช้แปรงปิดให้ผึ้งลงไปใหม่ นำรวงผึ้งมาวางบนไม้กระดานตัดรวงผึ้ง นำคอนนางบนรวงผึ้งใช้มีดกรีดตามรอยเส้นลวดลงไปบนรวงผึ้ง การกรีดนั้นใช้มีดกรีดลงไปเพียงครั้งเดียว ประมาณครึ่งหนึ่งถ้ากรีดลงไปลึกทำให้รวงผึ้งขาด ซึ่งจะทำให้รวงผึ้งไม่ติดกับเส้นลวด การกดยเส้นลวดนั้นใช้นิ้วหัวแม่มือทั้งสองกดยเส้นลวดทั้งสองข้างเบา ๆ ตรงส่วนกลางใช้ส่วนปลายหน้าตัดของมีดกดยเส้นลวดลง

๒.๒ เมื่อทำการเข้าคอนเสร็จแล้ว ยกไม้กระดานที่วางรวงผึ้งคว่ำลงโดยใช้มือจับคอนผึ้งไว้ไม่ให้ตก แล้วยกไม้กระดานออกใช้อย่างรวดเร็วคอนผึ้งไว้แล้วนำรวงผึ้งที่เข้าคอนเรียบร้อยแล้วไปวางในรัง ทำแบบนี้จนครบหมดทุกคอนตามลำดับชั้นของรวงผึ้ง หน้ารังอยู่ทางไหนก็ควรหันไปทางนั้น ไม่ควรสลับเปลี่ยนกัน หน้ารังและท้ายรังสังเกตได้ง่าย คือ หน้ารังจะเป็นส่วนป้าน ส่วนท้ายรังจะแหลม และส่วนรวงที่อยู่ข้าง ๆ มักจะสั้นกว่าตรงกลาง รวงตรงกลางจะยาวกว่าเสมอ เมื่อทำการตัดรวงผึ้งเข้าคอนใกล้หมด การตรวจหานางพญาควรกระทำให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ หากปฏิบัติงานในตอนกลางวันควรจับนางพญาใส่กลักขังนางพญาไว้ก่อนในรังใหม่ นำมาแขวนในรังใกล้ ๆ คอน เมื่อผึ้งงานได้กลิ่นนางพญาก็จะบินตามเข้าไปในรังใหม่ ถ้าหากยังไม่พบนางพญาในขณะที่กำลังเข้าคอนให้มองหานางพญาไปด้วย ให้ตรวจหาอีกครั้ง เพราะนางพญาอาจจะหลบซ่อนอยู่ตามซอกมุมรัง หรือจะซ่อนปะปนอยู่ในกลุ่มผึ้งงานก็ได้ หากพบหรือไม่พบนางพญาผึ้งให้ใช้แปรงกวาดผึ้งที่เกาะหรือคลานอยู่กับฝารังเก่าลงในรังใหม่อย่างเบา ๆ ถ้าผึ้งจับกลุ่มกันอยู่มากก็ใช้มือที่ใส่ถุงมือโกยใส่ในรังใหม่จนผึ้งงานที่เหลืออยู่ข้างนอกกลับเข้ารังใหม่จนหมด ถ้าผึ้งยังไม่ออกจากรังเก่าก็ใช้วิธีการพันควั่นใส่กลุ่มผึ้งดังกล่าวให้กระจายและกลับเข้าไปรังใหม่ ข้อคำนึงในการจับบังคับผึ้ง ไม่สมควรตัดน้ำผึ้งออกทั้งหมด ถ้าหากน้ำผึ้งมีน้อยไม่ควรตัดเพื่อเก็บไว้เป็นอาหารสำรองแก่ผึ้งบ้าง

๑. การเตรียมจัดการภายในรังผึ้ง ควรพิจารณา ดังนี้

- เวลาที่ทำการตรวจเช็ค ควรเป็นช่วงเช้าหรือในตอนเย็น มีอากาศแจ่มใส ท้องฟ้าปลอดโปร่ง ไม่ร้อน การตรวจเช็คในช่วงนี้จะเป็นช่วงที่ผึ้งไม่ดุ
- ความถี่ในการตรวจเช็ค ถ้าทำการตรวจเช็คบ่อยครั้งเป็นการรบกวนผึ้ง ทำให้ผึ้งตื่นตกใจ ควรตรวจเช็คทุก

๑๐ วัน/ครั้ง

- การเตรียมตัวในการตรวจเช็ค

ความเชื่อมั่นในตัวเอง คือ ผู้เลี้ยงไม่ต้องกลัวผึ้งต่อย พิษของผึ้งคือยารักษาโรคไขข้ออักเสบ ถ้าผู้เลี้ยงปฏิบัติงานที่เบาใจมีความนิ่มนวล ผึ้งจะไม่ตกใจ การทำงานของผึ้งก็เป็นไปโดยปกติ ผู้เลี้ยงผึ้งสามารถดูพฤติกรรมการทำงานของผึ้ง เช่น ดูแหล่งอาหารว่าผึ้งเก็บมาจากที่ใด ดูผึ้งอนุบาลห้อมล้อมดูแลนางพญาในการป้อนอาหารและทำความสะอาดนางพญาป้อนอาหารตัวอ่อนและปฏิบัติงานอื่น ๆ ของผึ้งภายในรังได้ การปฏิบัติงานกับผึ้งนั้น ถ้าผึ้งต่อยต้องใจเย็นใช้เล็บเขี่ยเอาเหล็กในออกแล้วปฏิบัติงานต่อไป

เครื่องแต่งกายในการปฏิบัติงาน ผึ้งโพรงเป็นผึ้งที่มีความดุกว่าผึ้งพันธุ์ต่างประเทศ การแต่งกายควรสวมด้วยชุดกันผึ้งต่อยให้รัดกุม ไม่มีช่องว่างให้ผึ้งเข้าต่อยได้โดยเฉพาะบริเวณเนื้ออ่อน ๆ เช่น ใบหน้า ซอกคอ บริเวณขา เป็นต้น

๒. การตรวจเช็ครังผึ้ง

เมื่อแต่งชุดกันผึ้งเรียบร้อยแล้วเครื่องมือที่สำคัญที่สุดที่ลืมไม่ได้ คือ เครื่องพ่นควัน ควรติดไฟเครื่องพ่นควันให้เรียบร้อย การยืนควรยืนข้างรัง การตรวจควรตรวจการเข้า-ออกของผึ้งมีสม่าเสมอหรือไม่ บริเวณปากรังสกปรกหรือไม่ (ถ้าผึ้งแข็งแรงปากรังจะมีความสะอาด) ถ้าผึ้งสุขภาพดีผึ้งจะเข้า-ออกจากรังอยู่ตลอดเวลา ก่อนเปิดรังควรพ่นควันเบา ๆ เข้าทางปากรัง ถ้าผึ้งไม่แตกตื่นก็ไม่ควรพ่นควัน การใช้เครื่องพ่นควันควรใช้พอประมาณเท่าที่จำเป็น การพ่นควันไม่ควรให้ถึงตัวผึ้งและไม่ร้อนจนเกินไป

- การตรวจดูปริมาณผึ้ง ว่ามีความสัมพันธ์กับจำนวนคอนหรือไม่
- การตรวจดูนางพญา เช่น การวางไข่ การสร้างหลอด และสภาพของนางพญา
- การตรวจดูการเก็บน้ำหวานและเกสร
- การตรวจดูศัตรูผึ้ง
- การตรวจดูสภาพรวงรังผึ้ง

๒.๑ การตรวจดูปริมาณผึ้ง จำนวนประชากรกับจำนวนคอนจะต้องมีความสมดุล คือ ปริมาณผึ้ง ควรเกาะเต็มทุกด้านของคอน ถ้าผึ้งแน่นเกินไปแสดงว่าผึ้งต้องการที่อยู่เพิ่ม ถ้าว่างเกินไปควรลดจำนวนคอนให้น้อยลงพอดีกับจำนวนประชากร ถ้าหากผึ้งสมบูรณ์ดีมี พืชอาหารในช่วงนั้นสมบูรณ์ควรเสริมคอนเปล่าไว้ให้ผึ้งงานสร้างหลอดตรงสังเกตุจากผึ้งงานจะสร้างไขผึ้งขาว ๆ หลังคอน (แต่โดยปกติควรใส่คอนเปล่าไว้ในรัง)

การเขย่าผึ้งออกจากคอนหรือรวงผึ้งมีเทคนิคไม่ให้ผึ้งตื่นคือควรเขย่าให้แรงและมีความนิ่มนวล เขย่าตัวผึ้งลงบนสันคอนหรือที่ว่างของรัง สำหรับผึ้งที่ถูกเขย่าตกลงบนหญ้าจะดีกว่าผึ้งที่ตกลงบนพื้นดิน เพราะผึ้งจะลงไปคลุกดินจ้ำก้นกันไม่ได้ การเขย่าควรทำ ๒-๓ ครั้ง ผึ้งก็จะหลุดออกจากรวมหมด

๒.๒ การดูนางพญาผึ้ง (Queen) นางพญามักจะอยู่คอนกลาง ๆ ของรัง การตรวจดูผึ้งไม่จำเป็นต้องหานางพญาทุกครั้ง เพียงแต่ตรวจดูไข่ ถ้าพบไข่แสดงว่า นางพญายังอยู่ โดยเฉพาะไข่ที่วางอยู่ตรงกลางกันหลอดทุกครั้งมีสีขาวๆ เล็กๆ ยาวรี คล้ายเมล็ดข้าวสาร ถ้าไข่ยังตั้งอยู่แสดงว่านางพญาวางไข่ไม่เกิน ๑ วัน

ลักษณะการวางไข่ผิดปกติ

- มีไข่หลายฟองในหลอดเดียวกัน สาเหตุเกิดจากการขาดนางพญา ผึ้งงานจะทำหน้าที่แทน (ไข่ที่ออกจะเป็นผึ้งตัวผู้ทั้งหมด) อีกสาเหตุ คือ นางพญาสาวเพิ่งวางไข่ นางพญาไม่มีที่วางไข่ หรือการผสมพันธุ์ที่เลวของนางพญา

- กรณีไข่ไม่ยอมฟัก เนื่องจากปริมาณผึ้งมีน้อย ควบคุมอุณหภูมิในรังไม่ได้ หรือรังตากแดด ร้อนเกินไป หรือความผิดปกติของนางพญา ควรทำลายนางพญา หรือยุบรังหรือเสริมรัง

- ข้อสังเกตในการวางไข่ของนางพญาตัวผู้ตัวผู้โดยปกตินางพญาสร้างผึ้งตัวผู้เป็นสัญชาติญาณ

ผึ่งจะขยายพันธุ์เพื่อดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์โดยธรรมชาติ สำหรับผึ่งโพรงจะพบการวางหลอดนางพญาตลอดทั้งปี โดยเฉพาะรังที่สมบูรณ์เต็มที่แล้ว นางพญาอาจจะควบคุมรังไม่ทั่วถึงหรืออาจหมดน้ำเชื้อของผึ่งตัวผู้ที่เก็บไว้ใช้หรือเป็นการเสื่อม สมรรถภาพของนางพญา และการวางไข่ผึ่งตัวผู้เป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งในช่วงระยะเวลาต่อมาจะพบหลอดนางพญาเกิดขึ้น จะทำลายนางพญาหรือทำลายหลอดผึ่งตัวผู้หรือทำลายหลอดผึ่งนางพญา ควรตรวจเช็คการวางไข่ของนางพญา ถ้ามีการวางไข่ลดจำนวนลงมาก ควรทำลายนางพญาและปล่อยหลอดผึ่งนางพญาไว้ ๒-๓ หลอดหรือนำหลอดผึ่งนางพญาจากที่คัดเลือกพันธุ์ไว้แล้วมาเปลี่ยน

การสร้างหลอดนางพญา มี ๓ ลักษณะคือ

๑. หลอดนางพญาฉุกเฉิน ผึ่งจะสร้างเมื่อขาดนางพญา ใช้ตัวอ่อนผึ่งงานอายุไม่เกิน ๓ วัน นางพญาที่ได้จากหลอดนี้จะมีคุณภาพไม่ดี

๒. หลอดนางพญาทดแทน ผึ่งจะสร้างในกรณีนางพญามีอายุมากหรือไม่สมบูรณ์ นางพญาที่ได้จากหลอดนี้จะมีคุณภาพไม่ดี

๓. หลอดนางพญาแยกรังพบอยู่ที่ปลายรวง เป็นหลอดเหมือนถั่วลิสง สามารถปล่อยแยกหรือเปลี่ยนนางพญาตัวใหม่

เทคนิคของการทำลายหลอดนางพญา โดยการใช้นิ้วบีบหลอดนางพญาออกทิ้ง หลอดนางพญาที่มีรอยัล เยลลี่อยู่มากไม่ควรทิ้ง ควรนำมารับประทาน

การจัดคอน ควรจัดคอนริมสุดเป็นคอนน้ำหวาน , คอนตัวอ่อน ไว้ตรงกลางเพื่อให้ผึ่งควบคุมอุณหภูมิให้ตัวอ่อนได้แล้วถัดมาเป็นคอนไข่และคอนดักแต่แก่

นางพญาที่ดี วางไข่ดีในช่วงระยะเวลานานพอสมควร ผึ่งไม่ดูแลงานหาอาหารเก่ง ไม่มีโรค มีน้ำผึ้งมาก ลักษณะนางพญาจะมีส่วนอกกว้าง ตัวโต มีสีสดใสและส่วนท้องยาว

๒.๓ การตรวจดูการเก็บน้ำหวานและเกสร ผึ่งโพรงจะมีตัวอ่อน เกสร น้ำหวาน รวมอยู่ในรวงเดียวกัน แต่น้ำหวานจะวางอยู่ด้านบนของคอน ผึ่งโพรงไม่สามารถจัดคอนได้มากนัก การตรวจดูว่ามีเกสรน้ำหวานมากพอหรือไม่ พอที่จะตัดน้ำผึ้งได้หรือไม่ น้ำผึ้งพร้อมที่จะเก็บได้หรือไม่

๒.๔ การตรวจดูโรคและศัตรูของผึ่งโพรง

โรค ผึ่งโพรงนับว่าเป็นผึ่งที่ไม่ค่อยมีโรคระบาด และพบโรคของผึ่งโพรงน้อยมาก โรคผึ่ง ถ้าพบควรนำคอนนั้นไปทำลาย โดยการไปเผาทิ้ง เช่น โรคแซกบรูด

ศัตรูที่ควรตรวจเช็ค คือ ผีเสื้อกินไข่ผึ่ง ถ้าพบควรทำลายเสีย,มดแดง , แมลงสาบ , แมงมุม , ตัวต่อ เป็นต้น

๒.๕ การตรวจสภาพรังรังผึ่ง รังผึ่งที่มีสภาพเก่าสีจะดำควรตัดทิ้งไป หรือสภาพรังที่ผึ่งสร้างไม่เป็นระเบียบ ควรคัดออกหรือตัดแต่งใหม่

๓. การคัดเลือกสถานที่หรือทำเลที่ตั้งรังผึ่ง

การเลี้ยงผึ่ง คือ การเลียนแบบความเป็นอยู่ของผึ่งตามธรรมชาติ ให้ผึ่งอยู่ในแหล่งที่เราต้องการ ปัจจัยต่าง ๆ ในการพิจารณาประกอบการเลี้ยงผึ่งจะประสบความสำเร็จหรือไม่ นั้น มีปัจจัยหลายอย่าง ผู้เลี้ยงผึ่งควรคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สถานที่ใดไม่มีแหล่งอาหารผึ่งหรือมีปัจจัยอื่น ๆ ไม่เหมาะสมการเลี้ยงผึ่งไม่สามารถทำได้

ปัจจัยต่าง ๆ ในการพิจารณาประกอบการเลี้ยงผึ่งโพรง

๓.๑ สภาพพื้นที่ใช้เลี้ยงผึ่งและลานเลี้ยงผึ่ง ซึ่งได้สอบถามแนวความคิดของนักเลี้ยงผึ่ง และนักวิชาการหลายท่านที่ได้ทำการศึกษาวิจัยด้านผึ่ง ได้แบ่งการเลี้ยงผึ่งของประเทศไทยออกเป็น ๓ ระดับ ดังนี้

๑. เขตพื้นที่ที่มีแหล่งอาหารอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการเลี้ยงผึ่งของประเทศไทยมากที่สุด คือ เขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เช่น จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงผึ่งพันธุ์

๒. เขตพื้นที่ที่มีแหล่งอาหารฝั่งสมบูรณ์ปานกลาง คือ เขตพื้นที่ภาคตะวันออกและภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ปลูกไม้ผลหลากหลายโดยเฉพาะมะพร้าว ยางพารา เงาะ กาแฟ เป็นต้น เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงฝั่งโพรง

๓. เขตพื้นที่ที่มีแหล่งอาหารสมบูรณ์น้อยหรือขาดแคลน หมายถึง พื้นที่ที่มีการปลูกข้าว อ้อย ตามพื้นที่บางส่วนของภาคกลาง ภาคตะวันตก หรือบางส่วนของภาคใต้ เช่น ท้องที่อำเภอปากพนัง อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอร่อนนุ้ย จังหวัดสงขลา เป็นต้น

๓.๒ สถานที่เลี้ยงฝั่ง

สำหรับแหล่งพืชอาหารฝั่งผู้เลี้ยงจะต้องมีความรอบคอบเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ในท้องถิ่นที่ตั้ง ฝั่ง ปัจจุบันต่าง ๆ ที่ควรคำนึงถึง คือ

- ชนิดของพันธุ์ไม้ที่ให้น้ำหวานและเกสร รวมทั้งระยะเวลาและปัจจัยการออกดอกของไม้แต่ละชนิดเพื่อให้มีพืชอาหารฝั่งตลอดปี

- ความหนาแน่นของดอกไม้ต่อพื้นที่นั้นเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการบินไปหาอาหารของฝั่งงาน

- จำนวนฝั่งและรังฝั่งในแหล่งอาหารควรประเมินว่าในบริเวณลานเลี้ยงฝั่งแต่ละแห่งมีปริมาณอาหารเพียงพอสำหรับฝั่งกี่รัง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการมากที่สุด

- ระยะห่างระหว่างลานเลี้ยงฝั่ง ระหว่างผู้เลี้ยงต่างเจ้าของกัน

- ลักษณะภูมิประเทศเป็นแหล่งที่ปลอดภัย ปราศจากศัตรูที่รบกวนรังหรือเรียกว่า “ลานเลี้ยงฝั่ง” นอกจากจะอยู่บริเวณใกล้แหล่งอาหารแล้ว ควรจะเป็นที่โล่ง แห้ง ไม่อับชื้น และผิวดินเรียบได้รับแสงสว่างจากดวงอาทิตย์ในเวลากลางวัน ลานเลี้ยงไม่ควรอยู่ในย่านชุมชน และควรอยู่ใกล้แหล่งน้ำ

๓.๓ พืชอาหารฝั่งที่ทำการสำรวจในท้องที่จังหวัดชุมพร

- มะพร้าว จากการศึกษามะพร้าวการออกจั่นของมะพร้าว พบว่า ช่วงที่มะพร้าวออกจั่นน้อย ประมาณเดือนกันยายน ตุลาคม พฤศจิกายน ธันวาคม มกราคมและกุมภาพันธ์ คือ ให้จั่นเฉลี่ยร้อยละ ๑๕ จั่น/เดือน ส่วนช่วงที่มีจั่นมะพร้าวอุดมสมบูรณ์ คือ มีนาคม เมษายน พฤษภาคม มิถุนายน กรกฎาคม และ สิงหาคม จำนวนจั่นเฉลี่ย ร้อยละ ๔๐.๓๓ จั่น/เดือน

สรุป การเลี้ยงฝั่งในสวนมะพร้าว การเลี้ยงฝั่งจะมีอาหารฝั่งสมบูรณ์เพียง ๖ เดือน และในสวนมะพร้าวช่วงขาดแคลนหรือมีปริมาณจั่นน้อย ๖ เดือน

- เงาะ และทุเรียน ออกดอกในเดือนมกราคม-เมษายน จะช้าหรือเร็วแล้วแต่สภาพภูมิอากาศของแต่ละปี หรือปริมาณการจัดการ สำหรับท้องที่หรือบางที่เงาะออกดอกอีกช่วงหนึ่งคือเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ความชอบของฝั่งมีปริมาณมาก สามารถเลี้ยงฝั่งได้ ช่วงออกดอกแต่ละต้นประมาณ

๑ เดือน

- ยางพารา ผลัดใบมีใบเปสลาด ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม ช่วงผลัดใบ ประมาณ ๑ เดือน ใบอ่อนมีน้ำหวานมาก และมีเนื้อที่ปลูกมาก

- มะม่วงหิมพานต์ ออกดอกในเดือนมกราคม จนถึงเดือนมีนาคม ดอกมีน้ำหวานและพื้นที่ปลูกไม่มากนัก

- พืชผัก พืชไร่ และไม้ดอกบางชนิด เช่น ดอกแตง พักทอง บานชื่น โหระพา ดาวกระจาย กระจับถั่ว คุณนายตื่นสาย แต่พื้นที่ปลูกพืชไร่และไม้ดอกทางภาคใต้แต่ละท้องที่มีปริมาณปลูกไม่มากนัก

- สาบเสือ มีการออกดอกในเดือนธันวาคม - กุมภาพันธ์ อยู่ในพื้นที่สวนโดยทั่วไปมีปริมาณมากพอสมควร

- ยูคาลิปตัส เดือนที่ออกดอก มี ๒ ช่วง คือ มีนาคม - เมษายน และพฤศจิกายน ธันวาคม ดอกมีน้ำหวานมาก แต่พื้นที่ปลูกไม่มากนัก

- ไม้ป่าชายเลน เช่น ลำพู ลำโรง พวงตาตุ่ม ออกดอกช่วงเดือนตุลาคม-ธันวาคมฝิ่งชอบ เพราะ ฤดูนี้มีน้ำหวานจากดอกไม้ป่าชายเลนมาก แต่ยังไม่ได้ทำการศึกษาชนิดของพืชในป่าชายเลน
- ข้าว ช่วงออกดอกเดือนธันวาคม - กุมภาพันธ์ ให้เกสร
- ต้นเสม็ด ได้ทำการศึกษาตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๒๘ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๒๙ พบว่า ดอกตลอดปี แต่ปริมาณดอกที่ออกแต่ละเดือนมีไม่มากนัก ช่วงที่มีปริมาณออกดอกมากที่สุด คือ เดือน มิถุนายน ให้น้ำหวานและเกสร
- กาแฟ เริ่มบานเป็นช่วง ๆ ละ ๕-๗ วัน เป็นพืชที่มีปริมาณเนื้อที่ปลุกมาก ช่วงระยะเวลา ออกดอกน้อยมาก
- กระถินเทพา จะออกดอก ๓-๔ เดือนต่อครั้ง ให้เกสร
- พืชตระกูลส้ม ออกดอกตลอดปี
- กล้วย ออกดอกตลอดปี
- ต้นตำเสา จะออกดอกเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ให้น้ำหวานมาก

๔. เทคนิคการรวมรัง

บางครั้งฝิ่งที่เลี้ยงเกิดขาดนางพญา หานางพญาใหม่ไม่ทัน โดยเฉพาะฝิ่งโพรงที่ล่อมาได้มี ประชากรไม่มากพอ หรือรังฝิ่งที่ไม่สมบูรณ์ควรที่จะรวมรังให้เป็นรังเดียว มีความแข็งแรงพอที่จะได้รับน้ำหวาน ในช่วงที่ดอกไม้กำลังจะบาน ในการรวมรังใช้เทคนิค ดังนี้

- รังฝิ่งที่จะรวมกันควรขนย้ายมาไว้ใกล้ ๆ กัน
- ทำลายนางพญารังที่ไม่สมบูรณ์ล่วงหน้า ๑ วัน ในกรณีที่มีนางพญาทั้งสองรัง
- นำฝิ่งทั้งสองรังมารวมกันทันที โดยฉีดพ่นน้ำหวาน ให้ทั่วรัง ฝิ่งทั้งสองรัง
- ควรปฏิบัติงานในช่วงเย็นหรือพลบค่ำ

ข้อควรระวังในการรวมรัง

- อย่านำรังฝิ่งที่เป็นโรคและศัตรูที่สำคัญของฝิ่งมารวมกับรังอื่น ๆ

๕. เทคนิคการสร้างความแข็งแรงให้ฝิ่งแต่ละรัง

ปัจจัยที่สำคัญการเสริมรังให้ฝิ่งนางพญามีการวางไข่และเสริมสร้างประชากรให้มากขึ้นต้องมี ปัจจัยต่าง ๆ คือ

- มีเกสรดอกไม้พอเพียง โดยธรรมชาติมีมากพอ ถ้าไม่มีควรให้เกสรเทียม
- มีน้ำหวานจากดอกไม้
- มีนางพญาที่มีคุณภาพดี
- สถานที่เลี้ยงดี ทำเลดี สภาวะอากาศเอื้ออำนวย
- มีการจัดการดี

หมายเหตุ เกสรธรรมชาติที่สำคัญ เช่น ดอกข้าวโพด ดอกข้าว ดอกไม้ป่าหลายชนิด ดอกบัว ดอกไมยราบ ดอก วัชพืช และดอกมะพร้าว เป็นต้น

วิธีการเสริมสร้างความแข็งแรงให้ฝิ่งแต่ละรัง

- การรวมรัง
- โดยการเสริมตัวอ่อนที่ปิดฝาแล้ว (Seal Brood) จากรังสต็อกไว้แยก
- โดยการสลักรัง ทำให้ฝิ่งอ่อนแอ แข็งแรงขึ้นและควรทำในตอนกลางคืนหรือพลบค่ำ จะช่วยแก้ไขปัญหารังใกล้เคียงต่อสู้แย่งน้ำฝิ่ง

๖. การล่อฝิ่งควบคู่กับการเลี้ยง

การเลี้ยงฝิ่งโพรงปัญหาที่สำคัญ คือ ฝิ่งหนึ่งรัง ผู้เลี้ยงไม่สามารถเพิ่มปริมาณฝิ่งได้ตามความต้องการ และไม่สามารถคงสภาพฝิ่งที่มีอยู่ให้เท่าเดิมได้ ฝิ่งอพยพไปตามแหล่งอาหารแต่ละฤดูกาล การล่อฝิ่งควบคู่กับการเลี้ยงฝิ่ง พบว่า ฝิ่งที่

หนิรั้ง แยกรั้ง และฝั้งป่าตามธรรมชาติ จะอพยพหนิรั้ง แยกรั้ง หรือหารั้ง จะไปเข้ารั้งล่อ ปริมาณฝั้งที่เลี้ยงไว้จะมีฝั้งทดแทนจากการล่อ และจะมีปริมาณฝั้งเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากการทดลองมีฝั้งเพียง ๑๐ รั้ง ปัจจุบันมีฝั้งประมาณ ๑๐๐ กว่ารั้ง ฉะนั้นการเลี้ยงฝั้งโพรงควรมีการล่อควบคู่กันไปด้วย

๗. การจัดการฝั้งนางพญา

ฝั้งนางพญาที่ดีเป็นหัวใจการเลี้ยงฝั้ง ซึ่งมีคุณสมบัติ ดังนี้

- วางไข่สม่ำเสมอทั้งคอน
- ผลิตฝั้งงานมีคุณภาพ
- เป็นนางพญาที่แข็งแรง

นางพญาฝั้งโพรงมีความสามารถในการควบคุมและผลิตฝั้งงานได้มีประสิทธิภาพให้สังเกตว่า ถ้าพบว่าการวางไข่ลดลงมาก หรือนางพญาพิการ ควรทำการเปลี่ยนนางพญา อาจจะใช้หลอดนางพญาภายในรั้งหรือใช้หลอดนางพญาจากรั้งฝั้งที่ดีมาเปลี่ยน

การเปลี่ยนนางพญาโดยใช้ Queen cell (หลอดรวงฝั้งแม่รั้ง)

ภายในรั้งเมื่อพบว่า ฝั้งนางพญาไข่ลดลงประชากรในรั้งน้อยลง และฝั้งงานไม่สร้างรวงรั้ง ทั้งที่มีอาหารสมบูรณ์ ในช่วงที่ภายในรั้งมีหลอดนางพญา ผู้เลี้ยงควรคัดเลือกหลอดนางพญาที่สมบูรณ์ไว้ประมาณ ๒-๓ หลอด และในช่วงที่หลอดนางพญาที่เก็บไว้ใกล้จะแตกออกเป็นตัวเต็มวัย ให้ผ่านางพญาตัวเดิม ตัวใหม่ที่จะออกมาจะต้องต่อสู้กัน คัดเลือกเหลือนางพญาเพียงตัวเดียว หลังจากนั้นผสมพันธุ์เองตามธรรมชาติ และเป็นนางพญาตัวใหม่

การเปลี่ยนนางพญา โดยใช้หลอดนางพญาจากรั้งอื่น ๆ คัดเลือกจากรั้งฝั้งที่ดี ลักษณะนางพญาที่ดี กล่าวคือ จะวางไข่สม่ำเสมอ ผลิตฝั้งงานมีคุณภาพ และเป็นนางพญาที่ดีแข็งแรง และไม่สร้างหลอดนางพญาบ่อย ๆ ผู้เลี้ยงต้องการเปลี่ยนนางพญาจากรั้งอื่น (นางพญาจากรั้งที่มีคุณภาพที่คัดเลือกไว้แล้ว) เอาหลอดนางพญามาเหันบลงไปในคอนฝั้งที่ต้องการจะเปลี่ยนโดยใช้หัวแม่มีอกกดบริเวณรวงฝั้งที่นำหวานให้บวมลงไป มีน้ำหวานไหลออกมาเล็กน้อยหลอดนางพญาที่เปลี่ยนควรมีอายุหลังจากปิดฝาประมาณ ๖ วัน ทำด้วยความระมัดระวัง อย่านำหลอดนางพญากระเทือน ใช้ปลายเล็บย้ำเบา ๆ ให้ขอบของฐานหลอดติดกับไข่ฝั้งรอบ ๆ รอยบวมที่ใช้นิ้วมีอกกดลงไปและต้องแน่ใจว่าฝั้งไม่ได้สร้างหลอดนางพญา หรือมีหลอดนางพญาไว้แล้ว ถ้าพบให้ทำลายเสียมิเช่นนั้นฝั้งรั้งใหม่จะไม่ยอมรับนางพญาที่นำไปใส่ให้ และควรตรวจดูทุกระยะว่าฝั้งยอมรับหรือไม่ ถ้าไม่ยอมรับควรใช้คอนฝั้งที่มีหลอดนางพญาอยู่แล้ว ยกมาใส่ในรั้งใหม่ในช่วงกลางคืน อย่านำฝั้งมา ก่อนใส่หลอดนางพญาเข้าไปในรั้งฝั้งที่ต้องการทำลายนางพญาตัวเก่าก่อน ๑ วัน

๘. การจัดการฝั้งในช่วงดอกไม้บาน

จากการสำรวจการเลี้ยงฝั้งโพรงโดยทั่วไปพบว่า ผู้เลี้ยงฝั้งโพรงไม่สนใจย้ายฝั้งไปเก็บดอกไม้บานตามแหล่งอาหารต่าง ๆ แต่ละฤดูกาล ทั้งนี้ มีปัจจัยอื่น ๆ ที่มาเกี่ยวข้องให้ผู้เลี้ยงฝั้งไม่สนใจที่จะเคลื่อนย้ายฝั้งไปเก็บดอกไม้ต่าง ๆ ที่ดีกว่า การเลี้ยงฝั้งในสวนมะพร้าวสาเหตุเพราะ

๑. ไม่มีตัวอย่างหรือข้อมูลพอที่จะเชื่อถือได้ว่า เคลื่อนย้ายฝั้งไปเก็บดอกไม้บานแล้วจะคุ้มทุน
๒. ผู้เลี้ยงฝั้งโพรงเป็นเกษตรกรรายย่อยไม่มีเวลาและกำลังพอที่จะขนย้ายได้
๓. สภาพของฝั้งก่อนดอกไม้บาน โดยเฉพาะดอกเงาะ ทุเรียน และยางพารา (ทางภาคใต้) จะ

ออกดอกเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ หรือต้นเดือนมีนาคม สภาพฝั้งโดยทั่วไปในช่วงนี้ฝั้งที่ปักหลักเลี้ยงในสวนมะพร้าวไม่สมบูรณ์เป็นส่วนใหญ่

๔. การเก็บน้ำฝั้งโดยทั่วไปใช้วิธีการตัด บางรายไม่ได้เข้าคอน การตัดน้ำฝั้งแต่ละครั้ง ทำให้ฝั้งชงักความสมบูรณ์ เนื่องจากต้องไปสร้างรั้งใหม่ กว่ารั้งจะสมบูรณ์ใหม่ต้องใช้เวลอย่างน้อย ๒ เดือน

จากผลการทดลอง สลัดน้ำฝั้งด้วยเครื่องสลัด ในช่วงที่มะพร้าวออกจั่นมาก ๆ (ประมาณเดือนเมษายน - กรกฎาคม) สามารถสลัดน้ำฝั้งได้ประมาณ ๒๐-๓๐ วันต่อครั้ง และได้น้ำฝั้งประมาณ ๖๐๐-๓,๑๐๐ กรัม ต่อรั้งต่อครั้ง สำหรับช่วงอื่น ๆ สามารถสลัดน้ำฝั้งในสวนมะพร้าวได้บ้าง ช่วงระยะเวลาที่มะพร้าวออกจั่น

(สิงหาคม-มีนาคม) การสลัดแต่ละครั้งต้องห่างออกไป ทั้งนี้ แหล่งอาหารเป็นปัจจัยสำคัญ การสลัดน้ำผึ้งของผึ้ง
โพรงนับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่เพิ่มผลผลิตการเลี้ยงผึ้งโพรงให้สูงขึ้นได้

๙. การขนย้ายผึ้ง

ข้อควรคำนึงถึงการนำผึ้งที่ล่อได้มาไว้บริเวณลานเลี้ยง

๑. ควรให้ผึ้งสร้างรวงประมาณ ๒ รวงขึ้นไป และภายในรวงควรประกอบด้วย น้ำผึ้ง เกสร และตัวอ่อน
๒. ก่อนทำการขนย้ายควรเตรียมเสาหลัก แหล่งที่ขนย้ายไว้ให้พร้อมในช่วงเวลากลางวัน
๓. การขนย้ายผึ้งควรขนย้ายในเวลากลางคืน เพื่อป้องกันผึ้งตกค้างน้อยที่สุด
๔. การขนย้ายรังล่อ ควรให้ผึ้งมีตัวอ่อนและน้ำหวานอยู่มากพอสมควร เพื่อป้องกันการหนีรัง
หลังการขนย้าย
๕. การขนย้ายควรกระทำอย่างนิ่มนวล เพื่อป้องกันรวงผึ้งขาดในกรณีที่ผึ้งยังไม่เข้าคอน หรือ
ปฏิบัติงานอื่น ๆ ที่จำเป็น

การขนย้ายผึ้งในช่วงระยะทางไกล ๆ

การขนย้ายในระยะทางไกล ๆ ควรคำนึงถึงปัญหาผึ้งย้ายที่อยู่ จะทำให้ประชากรของผึ้งตาย
ไปเป็นจำนวนมาก ฉะนั้นการขนย้ายผึ้งเพื่อให้ผึ้งบอบช้ำน้อยและตายน้อยที่สุด
ควรปฏิบัติ ดังนี้

๑. การขนย้ายผึ้งในระยะทางไกล ๆ ควรย้ายผึ้งเฉพาะผึ้งที่เข้าคอนเท่านั้น
๒. ควรขนย้ายผึ้งในช่วงเวลากลางคืน ถ้าหากมีความจำเป็นต้องขนย้ายในเวลากลางวัน ควร
ปฏิบัติ ดังนี้

- ใช้ตะแกรงมุ้งลวดปิดปากทางเข้า-ออก เพื่อให้อากาศระบายเข้าไปในรังได้บ้าง
- ควรฉีดพ่นน้ำให้ผึ้งในช่วงขนย้าย
- เมื่อขนย้ายผึ้งถึงลานเลี้ยงใหม่ ควรปล่อยผึ้งทันที และผู้ปล่อยผึ้งไม่ควรยืนตรงหน้ารัง
- หลังจากขนย้ายผึ้งเสร็จแล้ว วันถัดไปควรตรวจภายในรังผึ้ง

๑๐. การเก็บน้ำผึ้งในรังเลี้ยงผึ้ง

ผู้เลี้ยงผึ้งแบบเก่า ซึ่งเลี้ยงผึ้งในโพรงไม้หรือกล่องไม้ที่ไม่มีคอน เมื่อผึ้งมาอยู่ในกล่องได้
ประมาณ ๑-๓ เดือน ให้เปิดดูรวงผึ้งที่ผึ้งสร้างนั้น ถ้ามีประมาณตั้งแต่ ๔ รวงขึ้นไปมีขนาดใหญ่พอควรให้ใช้มีด
ตัดรวงผึ้งออกจากรังประมาณรังละ ๑-๓รวง ให้เหลือรวงผึ้งไว้ในรังประมาณ ๓-๔ รวง นำรวงผึ้งที่ตัดออกมาตัด
เอาเฉพาะส่วนที่เป็นน้ำผึ้ง นำมาสับบนตะแกรงให้น้ำผึ้งไหลลงในถังเก็บ ไม่ควรใช้วิธีบีบด้วยมือ หรือคั้นรวงผึ้ง
เพราะจะทำให้เศษผงหรือชิ้นส่วนของรวงผึ้ง และตัวอ่อนผึ้งผสมไปกับน้ำผึ้ง ตั้งทิ้งไว้ประมาณ ๒-๓ วัน ส่วน
ของเศษผงต่าง ๆ จะลอยขึ้นส่วนบนให้ตัดเอาเศษผงออก ซึ่งจะได้น้ำผึ้งบริสุทธิ์บรรจุขวดต่อไป การเก็บน้ำผึ้ง
แบบนี้จำเป็นต้องตัดทั้งรวงทำให้ส่วนของตัวอ่อนผึ้งเสียไป ซึ่งมีผลกระทบต่อความแข็งแรงและความสมดุล
ภายในรังผึ้งด้วย

ในกรณีไม่มีถังสลัด มีวิธีตัดน้ำผึ้งจากรวง ๒ แบบ คือ

๑. ตัดเอาเฉพาะส่วนของน้ำผึ้งทั้งหมดด้านบนบนคอน โดยเหลืออาหารให้ผึ้ง ๓-๔ คอน การตัดแบบนี้ผึ้งงาน
จะสร้างหลอดรวงใหม่ได้ซ้ำ

๒. ตัดเอาเฉพาะส่วนของน้ำผึ้งเป็นช่วง ๆ การตัดน้ำผึ้งวิธีนี้ สามารถตัดได้ทุกรวง
เพราะยังมีส่วนของน้ำผึ้งเหลือไว้ให้เป็นอาหารของผึ้ง และจะทำให้ผึ้งซ่อมแซมรังได้รวดเร็วกว่าวิธีแรก

๑๑. การเก็บไผ่ฝืน นำเศษรวงฝืนที่เหลือจากการเอาน้ำฝืนออกหมดแล้วหรือจากรวงฝืนเก่า ๆ ถ้ามีน้ำฝืนอยู่ นำไปวางในที่เลี้ยงฝืน ให้ฝืนดูดน้ำฝืนเป็นอาหารให้หมด นำเศษรวงฝืนที่ได้ไปใส่ในน้ำเดือด แต่ห้ามต้มไผ่ฝืนใน ภาชนะที่เป็นอลูมิเนียม จากนั้นไผ่ฝืนบริสุทธิ์จากรวงฝืนจะหลอมละลายออกมา ใช้ตะแกรงลวดตักเศษผงต่าง ๆ ออกให้หมดหรือใช้ผ้ากรองอีกที หรือใช้ตาข่ายมุ้งลวดสีฟ้ากรอง แล้วตั้งไฟอีกครั้งแล้วกรองด้วยผ้าขาวบางอีกที ทิ้งให้ไผ่ฝืนเย็นลง ก็จะได้ไผ่ฝืนบริสุทธิ์ ลอยจับตัวแข็งอยู่ที่ผิวหน้าด้านบน นำส่วนไผ่ฝืนนี้ไปใส่กะทะตั้งบนไฟอีกครั้ง ไผ่ฝืนจะหลอมละลายเป็นไผ่ฝืนเหลว (ไม่ต้องผสมน้ำ) แล้วนำไปใส่หล่อแบบพิมพ์ที่ต้องการ

๑๒. อุปกรณ์ในการเลี้ยงฝืนโพรง

๑). ทีบหรือรังเลี้ยงฝืนมาตรฐาน ประกอบด้วยไม้ที่มีน้ำหนักเบา ไม่ยืด ไม่หด และไม่โค้ง บิดงอ ไม้ที่นำมาประกอบควรมีความหนาประมาณ ๑.๔๐ ซม. โดยมีสัดส่วนของทีบเลี้ยง ดังนี้

แผ่นไม้ที่ใช้มีขนาดความหนา	๑.๔๐	ซม.
ความสูง	๒๕	ซม.
ความยาวภายนอก	๕๓.๕๐	ซม.
ความยาวภายใน	๕๐.๗๐	ซม.
ความกว้างภายนอก	๓๐.๕๐	ซม.
ความกว้างภายใน	๒๗.๗๐	ซม.

๒). คอนฝืน เป็นส่วนที่สำคัญที่จะยึดรวงฝืน การเลือกไม้ที่มำทำคอนควรเป็นไม้ที่มีความ แข็งแรงสามารถตอกตะปู และมีความคงทนในการใช้งาน ขนาดของคอนมาตรฐานที่ใช้ในฝืนโพรง ซึ่ง ประกอบด้วยไม้ ๔ ชั้น คือ ด้านบน ด้านล่าง อย่างละ ๑ ชั้น และด้านข้าง ๒ ชั้น โดยมีสัดส่วนของคอน ดังนี้

ความหนาของไม้คอน	๑.๖	ซม.
ความกว้างของไม้คอน	๒.๐	ซม.
ความยาวด้านบน	๔๘.๐	ซม.
ความยาวด้านล่าง	๔๒.๐	ซม.
ความยาวด้านข้าง	๒๒.๕	ซม.
ความหนาของไม้ด้านข้าง	๒.๕	ซม.

๓). รังล่อฝืนโพรง มีความจำเป็นมาก ผู้เลี้ยงฝืนโพรงจะต้องใช้รังล่อควบคู่ไปกับการเลี้ยง ตลอดเวลา ทั้งนี้ เพื่อป้องกันฝืนหนีรังหรือฝืนแยกรัง ถ้าฝืนออกไปจะได้เข้ารังล่อ รังล่อต้องเปิดทุกด้าน ยกเว้น ฝาด้านบน ขนาดรังล่อไม่จำกัดขนาด แล้วแต่ผู้เลี้ยงจะกำหนดขนาด แต่ถ้าหากสามารถทำได้ที่เท่ากับรังเลี้ยงก็ยิ่ง ดี เพราะถ้าหากฝืนเข้ารังล่อมาก ๆ ในบางฤดูกาล รังเลี้ยงเตรียมไว้ไม่พอก็สามารถใช้รังล่อแทนได้ โดยรังล่อที่ เข้าคอนสามารถนำมาเลี้ยงฝืนได้เช่นกัน

๔). ชุดป้องกันฝืนตอย การเลี้ยงฝืนโพรงโดยทั่วไปเราจะใช้ชุดง่าย ๆ ที่มีอยู่คือ กางเกงขา ยาว เสื้อแขนยาวและอาจจะใช้หมวกยางรัดที่ปลายขากางเกง และปลายแขนเสื้อ เพื่อป้องกันฝืนมุดเข้าไปตอย ส่วนในของร่างกาย โดยบางครั้งจะมีถุงมือยางหรือหนังที่หนาสวมมือป้องกันฝืนตอยทุกครั้ง

๕). หมวกกันฝืนตอย ใช้วัสดุที่มีอยู่ในพื้นบ้านก็คือใช้ตาข่ายถี่ที่ฝืนลอดเข้าไม่ได้ มาทำเป็น หมวกครอบศีรษะ โดยด้านล่างใช้ผ้าเย็บยาวลงมาให้ปิดช่วงลำคอไว้ ด้านหน้าจะทำเป็นตาข่ายสีดำช่วงระหว่าง ตา เพื่อให้สามารถมองเห็นได้ชัดเจนเมื่อต้องการปฏิบัติงานในการเลี้ยงฝืน

๖). แปรงปิดตัวฝืน เป็นแปรงที่มีขนอ่อนนุ่มไม่ทำอันตรายฝืน ใช้สำหรับปิดฝืนลงในรังหรือ ในช่วงเก็บน้ำฝืน และช่วงตัดฝืนเข้าคอน

๗). เครื่องพ่นควันสยบฝืน (Smoker) เป็นเครื่องมือสำคัญที่นักเลี้ยงฝืนทุกคนต้องมีและ นำไปใช้ทุกครั้ง เวลาทำงานอยู่กับรังฝืน ทำด้วยกระป๋องสังกะสี อลูมิเนียม หรือสแตนเลส มีฝาครอบ เป็น

รูปทรงกรวยสำหรับปิดผนึกควันออก ด้านหลังเจาะรูให้ลมเข้าและมีที่บีบลมประกอบด้วยไม้ ๒ แผ่นบาง ๆ ที่บีบลมทำด้วยผ้าหนังมีช่องลม ตรงกับรูของกระป๋อง เวลาบีบลมจากกระเปาะจะพุ่งตรงเข้าไปในกระป๋อง ทำให้เชื้อไฟในกระป๋องติดไฟ เกิดควันพุ่งออกจากกรวย วัสดุที่ใช้เผาให้เกิดควัน นิยมใช้ใบไม้ใบหญ้าแห้ง ๆ หรือกาบมะพร้าวแห้งก็ได้ เวลาเผาถ้ามีเปลือกส้มแห้ง ๆ ก็ใส่เข้าไปด้วย จะทำให้ควันมีกลิ่นดีขึ้น ถ้าควันที่มีกลิ่นเหม็นฝุ้งก็ไม่ค่อยชอบ

๘). **กลักขังนางพญา** ทำด้วยตาข่ายอลูมิเนียมมีขนาดเท่ากล่องไม้ขีด ใช้สำหรับจับผึ้งนางพญาขังไว้เวลาตัดผึ้งเข้าคอน

๙). **มีด** ใช้มีด cutter หรือมีดบางปลายแหลม สำหรับใช้ตัดรวงผึ้งช่องเข้าคอน

๑๐). **ลวดสแตนเลส** เป็นลวดสแตนเลสขนาดเล็ก สำหรับใช้ขึงคอนยึดรวงผึ้งช่วงที่ตัดผึ้งเข้าคอน

๑๑). **ไขผึ้ง** ใช้สำหรับทาฝารัง หรือข้างกล่องผึ้ง เพื่อล่อให้ผึ้งเข้ารังล่อ

๑๒). **อุปกรณ์อื่น ๆ** เช่น ภาชนะสำหรับใส่รวงผึ้งและน้ำผึ้ง ยางเส้นใช้สำหรับรัดรวงผึ้ง เมื่อตัดรวงผึ้งเข้าคอน ใช้จำนวน ๒ เส้นต่อ ๑ คอน ถึงพักน้ำผึ้ง และอุปกรณ์ช่าง เช่น ค้อน ตะปู คีม เลื่อย กรรไกร ยาหม่อง ฯลฯ

ศัตรูของผึ้ง

การเลี้ยงผึ้งโพรงนั้นนอกจากผู้เลี้ยงผึ้งจะประสบปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการรังผึ้งแล้ว ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ความเสียหายให้กับผึ้งที่เลี้ยงก็คือ ปัญหาเรื่องโรคและแมลงที่เป็นศัตรูของผึ้ง ซึ่งแบ่งออกเป็น

๑. พวกสัตว์ที่กินผึ้งเป็นอาหาร

ได้แก่ แมงมุม จิ้งจก ตุ๊กแก คางคก กบ อึ่งอ่าง นกต่าง ๆ เช่นนกกิ้งกือ นกแอ่นลม กิ้งก่า จิ้งเหลน เป็นต้น สัตว์เหล่านี้จะจับกินผึ้งเป็นอาหาร เมื่อพบในแหล่งเลี้ยงผึ้งให้กำจัดทิ้งหรือไล่ไป และทำความสะอาดรังอยู่เสมอ

๒. พวกแมลง

- หนอนผีเสื้อกินไขผึ้ง (Wax Moth) เป็นศัตรูที่สำคัญของผึ้งโพรงและพบในรังผึ้งที่อ่อนแอ มีประชากรน้อย ตัวแก่เป็นผีเสื้อกลางคืนชนิดหนึ่ง มาวางไข่ในรังผึ้งที่อ่อนแอ มีประชากรน้อย ตัวอ่อนซึ่งเป็นตัวหนอนจะไปกัดกินรวงผึ้งให้เสียหาย ป้องกันโดยทำให้ประชากรผึ้งแข็งแรง

- มดต่าง ๆ จะเข้าไปกัดกินตัวอ่อน ตัวแก่ของผึ้งและจะขโมยน้ำผึ้งในรัง ป้องกันโดยการใช้เศษผ้าชุบน้ำมันเครื่องเก่าพันรอบเสาหรือขาตั้งรังผึ้ง เช่น มดแดง

- ปลวก จะกัดกินรังผึ้งทำให้รังเลี้ยงผึ้งผุร่อนพังไปไม่สามารถใช้เลี้ยงผึ้งได้ ให้หมั่นตรวจทำความสะอาดรังผึ้งอย่างสม่ำเสมอ

- ไร ซึ่งดำรงชีวิตแบบตัวเบียนจะดูดกินของเหลวภายในตัวผึ้งหรือเลือดผึ้ง ไรที่เป็นศัตรูของผึ้งโพรง คือ ไรวาร์ริว ผึ้งที่ถูกไรเบียนถ้ารอดชีวิตอยู่ได้จะพิการ รูปร่างผิดปกติ ปีกไม่แผ่ออกในสภาพปกติตามธรรมชาติ ผึ้งโพรงจะมีความต้านทานต่อการระบาดของไรศัตรูผึ้ง โดยจะพบเห็นไรถูกผึ้งงานกัดทำลาย และถ้าในรังผึ้งโพรงมีโรระบาดมาก ผึ้งโพรงจะย้ายรัง การใส่สารเคมีป้องกันและกำจัดไรจึงไม่จำเป็นสำหรับการเลี้ยงผึ้งโพรง

- ตัวต่อจะเข้าทำลายผึ้งโดยการบินโฉบจับตัวผึ้งงาน ตัวเต็มวัยที่บินอยู่นอกรังกินเป็นอาหาร ถ้ารังผึ้งรังไหนอ่อนแอตัวต่อจะเข้าไปกินตัวหนอนภายในรังจนหมด

๓. โรคฝั้ว

โรคของฝั้วโพรงที่พบคือโรคแซกบรูตที่ระบาด เกิดจากเชื้อไวรัส ลักษณะของโรคตัวอ่อนจะตายก่อนปิดฝา และระยะปิดฝาดำอ่อนมีสีขาวย่นถึงเหลืองหรือน้ำตาลเข้มต่อมาจึงค่อย ๆ แห้ง โดยส่วนหัวจะหด ส่วนท้ายจะมีการเปลี่ยนแปลงเป็นถุงน้ำ การรักษาและป้องกันกำจัดโดยวิธีทำให้รังฝั้วแข็งแรงต้านทานโรค เปลี่ยนรวงตัวอ่อนที่เป็นโรคทิ้ง นำไปเผาทำลายทิ้งและเปลี่ยนนางพญาใหม่ เพราะอาจเกิดการแพร่เชื้อจากการวางไข่ของฝั้วนางพญา โดยการถ่ายทอดเชื้อทางกรรมพันธุ์

ลักษณะของฝั้วโพรงโดยธรรมชาติ จะมีศัตรูฝั้วน้อยมาก ไม่ต้องใช้สารเคมีป้องกันกำจัด เนื่องจากฝั้วโพรงเป็นแมลงในธรรมชาติปราดเปรียว ต้านทานโรค เอาตัวรอดได้ดี เช่น การอพยพทิ้งรังหนีในกรณีเกิดโรคแซกบรูตรบกวนหรือมีศัตรูอื่น ๆ รบกวน จะทิ้งรังไปหาที่สร้างรังใหม่ ปล่อยให้รังที่มีศัตรูและโรคตายไปเอง ศัตรูของฝั้วโพรงที่สำคัญจริง ๆ คือ มดแดง การป้องกันมดแดงโดยการใช้น้ำมันเครื่องเก่า ๆ ชุบเศษผ้าแล้วเอามาทาขอบเสาของรังฝั้วโพรง ทำให้มดไม่สามารถขึ้นไปทำลายฝั้ว

ต้นทุนและผลตอบแทน

ต้นทุน/รัง เป็นเงิน ๙๖๐ บาท

๑. ค่ารังเลี้ยง (ใบมะพร้าว ใบจาก) เป็นเงิน ๓๕๐ บาท
๒. ขาไม้ตั้งรังฝั้ว เป็นเงิน ๑๐๐ บาท
๓. คอนฝั้ว ๖ คอนๆ ละ ๒๕ เป็นเงิน ๑๕๐ บาท
๔. หน้ากากกันฝั้วต่อย/ผ้าคลุมตาข่าย/หมวก เป็นเงิน ๑๒๐ บาท
๕. แปรงปิด เป็นเงิน ๒๔๐ บาท

ผลตอบแทน

ผลผลิตน้ำฝั้วจากฝั้วโพรงได้ ๖ กิโลกรัม/รัง/ปี ราคาน้ำฝั้วกก.ละ ๓๐๐ บาท/กก. เป็นเงิน ๑,๘๐๐ บาท/รัง/ปี ได้กำไรเฉลี่ยรังละ ๘๔๐ บาท/รัง/ปี

การผลิตพืชสมุนไพรปลอดภัย

๑. การผลิตพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพและความปลอดภัย

คุณภาพของวัตถุดิบสมุนไพรมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับผลิตภัณฑ์สมุนไพร ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดีจะต้องเริ่มจากวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพดี ข้อปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพและความปลอดภัยในการผลิตพืชสมุนไพรดังนี้

๑) พันธุ์พืชสมุนไพร

๑.๑) ชนิดหรือพันธุ์ ที่คัดเลือกมาปลูกควรเป็นสายพันธุ์ที่ดีที่ให้สารออกฤทธิ์สูงและที่ความต้องการของผู้ซื้อ ควรตรวจสอบความถูกต้อง ของชื่อ ชื่อท้องถิ่น ให้ถูกชนิดที่จะปลูก บางครั้งมีชื่อพ้องกันแต่เป็นคนละชนิดกัน เช่น หญ้าไต่ใบและลูกไต่ใบ หลีกเลี่ยงการใช้ส่วนขยายพันธุ์ที่มีการปนเปื้อนของพืชสมุนไพรชนิดอื่น ๆ ระหว่างการผลิต

๑.๒) ส่วนที่ใช้ทำพันธุ์มีคุณภาพดี ปราศจากโรคแมลง และเหมาะสำหรับทำพันธุ์ เช่น เหง้าแกร่ง เมล็ดหรือต้นพันธุ์สมบูรณ์

๒) เลือกพื้นที่ปลูก

๒.๑) เลือกสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับชนิดสมุนไพร

๒.๒) หลีกเลี่ยงความเสี่ยงจากการปนเปื้อน อันเนื่องมาจากมลภาวะของดิน อากาศ และน้ำที่เกิดจากสารเคมีอันตราย ประเมินผลกระทบของการใช้ผืนดินที่ผ่านมาในอดีตในพื้นที่ปลูกสมุนไพร ผลกระทบจากแปลงข้างเคียงที่ใช้สารเคมีอันตราย ตรวจสอบโลหะหนักตกค้างในดินแปลงปลูก

๓) การปรับปรุงดิน

๓.๑) ควรปรับปรุงดินปลูกสมุนไพรให้มีความอุดมสมบูรณ์ มีอินทรีย์วัตถุสูง มีหน้าดินลึกใกล้เคียงกับระบบรากพืช เพื่อป้องกันการเจริญเติบโตและคุณภาพของพืชสมุนไพรโดยเน้นการใช้ปุ๋ยพืชสด หรือปุ๋ยคอกจากมูลสัตว์ที่ผ่านการหมักอย่างทั่วถึงสมบูรณ์

๓.๒) สำหรับปุ๋ยเคมีควรใช้ในปริมาณจำกัด สอดคล้องกับความต้องการของสมุนไพรแต่ละชนิดและสอดคล้องกับระยะเวลาเจริญเติบโตของพืชในระยะแรกของการเจริญเติบโต

๔) การป้องกันกำจัดศัตรูพืช

ควรใช้การจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชควรจะใช้ให้น้อยที่สุด และใช้เฉพาะเมื่อไม่มีมาตรการทางเลือกอื่นแล้ว การป้องกันโรคและแมลงใช้แนวทางการป้องกันเพื่อลดความเสียหายโดยเริ่มตั้งแต่การปลูก ให้มีการระบายน้ำที่ดี การใช้ปูนปรับสภาพความเป็นกรดของดิน การตัดแต่งกิ่งให้อากาศถ่ายเทสะดวก การทำความสะอาดแปลงไม่ให้เป็นแหล่งสะสมโรคและแมลง การใช้สารชีวภัณฑ์ตั้งแต่เริ่มปลูก

๕) เก็บเกี่ยวที่เหมาะสมและมีสารสำคัญสูง

ต้องทราบส่วนของพืชที่จะนำมาใช้ เก็บเกี่ยวที่อายุพืช ฤดูกาล ช่วงเวลาและวิธีการเก็บเกี่ยวที่ถูกต้อง

๕.๑) เก็บเกี่ยวที่อายุเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม ปริมาณสารสำคัญออกฤทธิ์ที่ได้จากส่วนต่างๆ พืช มีมากน้อยแตกต่างกันตามระยะการเจริญเติบโตของพืช

๕.๒) เก็บเกี่ยวในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สภาพที่ควรหลีกเลี่ยง ได้แก่ สภาพดินเปียก น้ำค้าง ฝน หรืออากาศมีความชื้นสูง เนื่องจากระดับความชื้นสูงจะเร่งให้เกิดจุลินทรีย์และเชื้อรา

๕.๓) เก็บเกี่ยวให้มีดินติดผลผลิตน้อยที่สุด หลีกเลี่ยงการสัมผัสกับดินให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อลดปริมาณของจุลินทรีย์ในวัตถุดิบสมุนไพรที่เก็บเกี่ยว ถ้าต้องใช้ส่วนที่อยู่ใต้ดิน (เช่นราก) ควรเอาดินที่ติดมา ออกให้หมดทันทีที่เก็บเกี่ยวขึ้นมา ระวังไม่ให้มีเศษวัชพืชปะปนมา

๕.๔) อุปกรณ์การเก็บเกี่ยว ภาชนะบรรจุ บริเวณที่ผลิตสัมผัสต้องสะอาด ปราศจากเศษดิน ผงฝุ่น ไรศ แมลง ฯลฯ เครื่องมือเหล่านี้ควรเก็บไว้ในที่ไม่มีมีการปนเปื้อนและแห้ง หรือในที่ที่ปราศจากแมลง หนู นก และสัตว์รังควานอื่นๆ และในที่ที่ปศุสัตว์หรือสัตว์เลี้ยงเข้าไม่ถึง

๕.๕) การวางผลผลิต ต้องไม่ซ้อนหนาเกินไป ควรวางบนยกพื้นห่างจากพื้นดิน

๕.๖) วัตถุดิบสมุนไพรที่เก็บเกี่ยวแล้วควรขนส่งทันทีในสภาพที่สะอาดและแห้ง โดยอาจบรรจุในตะกร้าที่สะอาด ถุงที่แห้ง หลีกเลี่ยงความเสียหายจากการกระทบกระแทกหรือการอัดแน่นของวัตถุดิบสมุนไพร เช่น เนื่องมาจากการบรรจุเกินขนาด หรือการวางกระสอบหรือถุงบรรจุสมุนไพรซ้อนกันมากที่อาจทำให้เกิดการเน่าเสียหรือการเสื่อมคุณภาพของสมุนไพรได้

๖) การทำแห้งที่เหมาะสม

ข้อนี้เป็นจุดอ่อนที่มักจะไม่เคร่งครัดและเป็นที่มาของเชื้อจุลินทรีย์ เชื้อรา ควรดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพ หรือตามมาตรฐานของผู้ซื้อให้มากที่สุด

๖.๑) เก็บเกี่ยวหรือเก็บจากแหล่งแล้วขนส่งไปยังสถานที่แปรรูปโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการบูดเน่าจากเชื้อจุลินทรีย์หรือเกิดการเสื่อมสลายด้วยความร้อน

๖.๒) ลดความร้อนจากแปลงปลูก โดยการแผ่ หรือ ผึ่งในร่ม

๖.๓) ตรวจสอบและคัดแยกก่อนที่จะไปผ่านกระบวนการแปรรูปขั้นต้น โดยคัดแยกสิ่งปลอมปน เช่น หิน ดิน ทราาย ส่วนของพืชที่ไม่ต้องการ หรือ สมุนไพรอื่นที่คล้ายคลึงกันปะปนมา คัดเลือกส่วนที่เน่าเสีย มีโรคแมลง ออกจากส่วนที่มีคุณภาพดี

๖.๔) ล้างทำความสะอาด ชำระสิ่งสกปรกและสิ่งทีติดมากับผลผลิตและทำให้แห้งโดยเร็วที่สุด เพื่อป้องกันการเข้าทำลายของเชื้อจุลินทรีย์ และแมลงศัตรู

๖.๕) การตัดแต่ง เช่น ตัดรากฝอย ปอกเปลือก เป็นต้น

๖.๖) การลดขนาด เช่น หั่น ผานเป็นชิ้น ตามความเหมาะสมของพืชแต่ละชนิด

๖.๗) การรักษาสีโดยการลวกในสมุนไพรบางชนิด เช่น ผลมะแว้ง

๖.๘) การทำแห้งสมุนไพรโดยทั่วไปจะให้ความชื้นเหลือประมาณ ๑๐-๑๒% การทำแห้งพืชสมุนไพรสามารถทำให้แห้งได้หลายวิธีที่เหมาะสมกับชนิดสมุนไพร

๖.๘.๑) โดยการผึ่งลม การผึ่งในที่ร่มที่อากาศถ่ายเทดี (มีร่มเงาบังไม่ให้ได้รับแสงอาทิตย์โดยตรง) วางเป็นชั้นบางๆ บนแผงตากในท้องหรือในอาคารที่ گرمงลวด หมั่นคน หรือกลับบ่อยๆ เพื่อให้อากาศถ่ายเททั่วถึง แผงตากควรจะอยู่ห่างจากพื้นมากพอ และควรพยายามให้วัตถุดิบสมุนไพรแห้งอย่างสม่ำเสมอเพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดเชื้อรา การผึ่งลมจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับพืชสมุนไพรที่รักษาสีของใบและดอกให้มากที่สุด ตัวอย่างสมุนไพรได้แก่ ดอกอัญชัน

๖.๘.๒) การตากแดด การตากแดดโดยตรงในฤดูที่มีแสงแดดเหมาะสม สถานที่ต้องสะอาดไม่มีฝุ่นละออง เช่น ไม้ตากใต้ราวสายไฟที่อาจเป็นที่เกาะของนก หรือข้างถนนที่มีฝุ่น มีภาชนะรองรับที่

สะอาด หลีกเลี่ยงการทำแห้งโดยการวางบนพื้นดิน หรือพื้นซีเมนต์ หรือสังกะสีโดยตรง ควรมีลานตากยกพื้นมีวัสดุรองเช่น ฝืนผ้าใบหรือผ้าชนิดอื่นที่เหมาะสม อากาศถ่ายเทได้และสามารถเก็บเพื่อป้องกันความชื้น หรือฝนได้ หรือใช้โรงเรือนตากแบบมีหลังคาโปร่งแสงที่มีโครงสร้างทำจากวัสดุในท้องถิ่น การตากต้องตากให้แห้งสนิทจริง

๖.๘.๓) การอบแห้งโดยใช้ลมร้อน วิธีการและอุณหภูมิที่ใช้ในการทำให้แห้งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพของวัตถุดิบสมุนไพรที่ได้ ให้ควบคุมอุณหภูมิ เพื่อหลีกเลี่ยงการสลายตัวของสารเคมีที่เป็นสารออกฤทธิ์ ใช้อุณหภูมิต่ำและระยะเวลาการอบแห้งนาน และควรรักษาอุณหภูมิให้ต่ำกว่า ๖๐ องศาเซลเซียส ในกรณีที่ใช้เชื้อเพลิงอื่นในการก่อไฟ ควรหลีกเลี่ยงไม่ให้เชื้อเพลิงหรือควันสัมผัสกับวัตถุดิบสมุนไพร

๒. คุณภาพและความปลอดภัยของสมุนไพร

ข้อกำหนดคุณภาพและความปลอดภัย ของสมุนไพรโดยทั่วไป มีดังนี้

- **สารสำคัญออกฤทธิ์** เป็นคุณลักษณะจำเพาะทางเคมีของสมุนไพร คือ องค์ประกอบทางเคมี และปริมาณสารที่เป็นตัวออกฤทธิ์สำคัญในสมุนไพรชนิดนั้นๆ สารเคมีในสมุนไพรมีหลายชนิด ปริมาณสารสำคัญต่างๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปตามพันธุ์ สภาพแวดล้อม อายุการเก็บเกี่ยว และกรรมวิธีหลังการเก็บเกี่ยว

- **สิ่งปนปลอม** หมายถึง สิ่งอื่นๆ นอกเหนือจากส่วนของพืชที่ต้องการใช้ เช่น ส่วนของพืชชนิดอื่น หรือส่วนอื่นของพืช แม้แต่พืชชนิดเดียวกันหากต้องการใช้ใบ ก็ไม่ควรมีกิ่งและก้านปนมา รวมทั้งไม่ควรมีกรวด หิน ดิน ทราาย ปนมา เป็นต้น โดยทั่วไปควรมีสสิ่งปนปลอมไม่เกิน ๒%

- **ความชื้น** โดยทั่วไปสมุนไพรควรมีความชื้นไม่เกิน ๑๐% ยกเว้นสมุนไพรบางชนิดมีการกำหนดไว้ตามความเหมาะสม สมุนไพรที่มีความชื้นมากเกินไป จะทำให้เชื้อจุลินทรีย์เติบโตได้ง่าย ทำให้เกิดการสูญเสียสารสำคัญได้ง่าย

- **การปนเปื้อนด้วยจุลินทรีย์** เป็นปัญหาหลักของผู้ผลิต สมุนไพรที่ปราศจากสิ่งปนเปื้อนหรือมีปริมาณสิ่งปนเปื้อนอยู่ในเกณฑ์ที่ปลอดภัย ก็จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายในระยะยาว การปนเปื้อนด้วยจุลินทรีย์ทำให้เกิดการสูญเสียสารสำคัญได้ง่ายเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สมุนไพรมีคุณภาพต่ำได้ อนุญาตให้มีการปนเปื้อนด้วยจุลินทรีย์ได้บ้าง แต่ต้องไม่เกินค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้

- **การปนเปื้อนด้วยสารพิษตกค้าง** สมุนไพรไม่ควรมีสารพิษตกค้าง หรืออาจมีได้แต่ต้องไม่เกินค่าที่กำหนดไว้ เพราะหากใช้สมุนไพรที่ปนเปื้อนเป็นเวลานาน จะเกิดการสะสมของสารพิษในร่างกายได้ จึงกำหนดค่าที่อนุญาตให้มีไว้ต่ำมาก

- **การปนเปื้อนด้วยสารหนูและโลหะหนัก** สมุนไพรไม่ควรมีสารหนูและโลหะหนักตกค้าง หรืออาจมีได้แต่ต้องไม่เกินค่าที่กำหนดไว้ โลหะหนักที่ควรกำหนดค่ามาตรฐาน ได้แก่ แคดเมียม ไม่เกิน ๐.๓ ppm ตะกั่ว ไม่เกิน ๑๐ ppm และสารหนู ไม่เกิน ๔ ppm

๓. การตรวจรับรองคุณภาพและความปลอดภัย

การตรวจสอบและรับรองคุณภาพสมุนไพรจะเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรในการพัฒนาและส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้ซื้อ/ผู้ใช้วัตถุดิบ ตลอดจนผู้บริโภค หากการตรวจสอบคุณภาพไม่ผ่านก็จะทำให้ทราบปัญหาว่าไม่ผ่านข้อไหน เพื่อนำไปค้นหาสาเหตุในกระบวนการผลิต นำไปสู่การควบคุมและปรับปรุงกระบวนการผลิตเพื่อลดความเสี่ยงต่อไป จากการตรวจรับรองคุณภาพวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์สมุนไพรของเกษตรกร โดยกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ในช่วงที่ผ่านมา พบว่ามีจำนวนตัวอย่างที่ผ่านรับการรับรองคุณภาพประมาณร้อยละ ๕๐ ของตัวอย่างที่ส่งตรวจ สาเหตุของการไม่ผ่านการรับรองที่สำคัญ คือ มีสารสำคัญออกฤทธิ์ต่ำกว่ามาตรฐานและมีจุลินทรีย์ปนเปื้อนเกินมาตรฐาน

กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพร ชุมชน หรือกลุ่มแม่บ้านผู้แปรรูปสมุนไพรที่มีแหล่งผลิตสมุนไพรสามารถส่งตัวอย่างขอตรวจรับรองวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์สมุนไพรกับ **สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์** ได้ คือ

- คุณภาพทางเคมี หรือการตรวจหาปริมาณสารสำคัญออกฤทธิ์หรือตัวยาที่มีในวัตถุดิบสมุนไพร ค่าใช้จ่ายตัวอย่างละ ๓,๕๐๐ บาท

- ตรวจด้านความปลอดภัยจากการปนเปื้อนเชื้อจุลินทรีย์ และสารเคมีตกค้าง ค่าใช้จ่ายตัวอย่างละ ๑,๐๐๐ บาท โดยสมัครเข้าร่วมโครงการคุณภาพสมุนไพร ของสถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ สามารถขอรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข โทร. ๐๒-๕๕๑-๐๐๐๐ ต่อ ๕๕๙๖๓

- สำหรับการปนเปื้อนของโลหะหนักในผลผลิต สามารถตรวจได้ที่ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) โทร. ๐๒-๓๒๓-๑๙๐๔ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการตรวจโลหะหนักสำคัญ คือ แคดเมียม ๑,๐๐๐ บาท ตะกั่ว สารหนู อย่างละ ๑,๕๐๐ บาท

การตรวจวิเคราะห์โลหะหนักในดิน

การตรวจวิเคราะห์โลหะหนักในดินก่อนการปลูกพืชสมุนไพรเป็นสิ่งที่สำคัญเช่นกัน โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความเสี่ยง เนื่องจากค่าโลหะหนักเป็นสิ่งที่กำหนดไว้ในมาตรฐานความปลอดภัยของสมุนไพรไทย ได้แก่ แคดเมียม ไม่เกิน ๐.๓ ppm ตะกั่ว ไม่เกิน ๑๐ ppm และสารหนู ไม่เกิน ๔ ppm สถานที่ตรวจโลหะหนักในดิน ได้แก่ ส่วนสิ่งแวดล้อมดิน สำนักวิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน โทร.

๐-๒๕๖๒-๕๑๐๐ ต่อ ๓๑๒๐, ๐-๒๕๖๑-๓๐๘๗ ค่าใช้จ่ายประมาณ ๒๐๐ บาทต่อ โลหะหนัก ๑ ชนิด ต่อตัวอย่าง

ข้อมูลเพิ่มเติม สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร

๑. กลุ่มส่งเสริมการผลิตผัก ส่วนส่งเสริมการผลิตผัก ไม้ดอกไม้ประดับและพืชสมุนไพร

โทร.๐๒-๕๔๐-๖๑๐๖ โทรสาร.๐๒-๕๔๐-๖๑๐๖ E-mail. jirapar@yahoo.com

- จิราภา จอมไธสง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการผลิตผัก

- ปดาร์ณี ทองใบ นักวิชาการเกษตร ชำนาญการ

- สุกัญญา ตู่แก้ว นักวิชาการเกษตร ชำนาญการ

- จุฑามาศ รุ่งเกรียงสิทธิ์ นักวิชาการเกษตร ปฏิบัติการ

๒. กลุ่มส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ส่วนส่งเสริมการผลิตผัก ไม้ดอกไม้ประดับและพืชสมุนไพร

โทร.๐๒-๕๔๐-๖๑๐๔ โทรสาร.๐๒-๕๖๑-๓๔๗๖ E-mail. Pasara@hotmail.com

- ภัสรา ขวประดิษฐ์ นักวิชาการเกษตร ชำนาญการพิเศษ

- ประพิศพรณ อนุพันธ์ นักวิชาการเกษตร ชำนาญการ

๓. กลุ่มส่งเสริมการเลี้ยงผึ้งและแมลงเศรษฐกิจ ส่วนส่งเสริมสินค้าเกษตร

โทรศัพท์ ๐๒-๕๔๐-๖๑๐๒ Email : agriman๖๔@doae.go.th

- สุทธิชัย สุทธิวรารักษ์ ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการเลี้ยงและแมลงเศรษฐกิจ

- อัจฉนา ชำนาญศิลป์ ตำแหน่ง นักวิชาการเกษตร ชำนาญการพิเศษ